

'Meer dan een leuk tussendoortje'

-Een onderzoek naar het belang van
schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs-

Milou de Jager
3662403

21 januari 2013
BA Eindwerkstuk, thema Theater
Theater-, Film- en Televisiewetenschap
Blok 2, studiejaar 3
Eerste lezer: Liesbeth Groot Nibbelink
Tweede lezer: Sigrid Merx

Inhoudsopgave

Inleiding

.....	2
1. Waar gaat het over?	5
.....	
1.1 Een definitie	5
1.2 Stand van zaken	6
2. Waarom basisschoolleerlingen naar schoolvoorstellingen gaan	8
.....	
2.1 Beweegredenen	8
2.2 Doelen	10
3. Wat basisschoolleerlingen leren van schoolvoorstellingen	14
.....	
4. Het kan altijd beter	17
.....	
4.1 Doelen	18
4.2 Mogelijkheden tot verbetering.....	19
Conclusie	22
.....	
Geraadpleegde bronnen	24
.....	
Wetenschappelijke publicaties	24
Niet-wetenschappelijke publicaties.....	24
Vraaggesprekken	25
Bijlagen	27
.....	
Vraaggesprekken leerkrachten	27
Nicole den Boer – Het Baken, Veenendaal	27
Monique Vermij – De Kameleon, Utrecht.....	32
Marjolein de Wit – De Vuurvlinder, Veenendaal.....	36
Vraaggesprekken theatergroepen	40
Sander Israels – Theater Springer, Amsterdam	40
Gianna Witmaar en Erna van den Berg – Stella Den Haag, Den Haag ...	46
Sara Giampaola – Theatergroep Max., Rotterdam	52

Elk jaar zitten er honderden, zo niet duizenden basisschoolkinderen in het theater. Niet omdat hun ouders hen daar mee naar toe nemen, maar omdat zij met hun klas uitgenodigd zijn om een voorstelling te bezoeken. Daarnaast worden op jaarbasis vele basisscholen door theatergroepen bezocht. De leerlingen van deze scholen krijgen in de gymzaal of in een leeg lokaal een voorstelling te zien. Dit soort voorstellingen wordt ook wel schoolvoorstellingen genoemd. Kenmerkend aan deze voorstellingen is dat kinderen in groepsverband voorstellingen zien en hier, in de meeste gevallen, op voorbereid worden door hun leerkracht. Deze voorbereiding vindt vaak plaats aan de hand van lesprogramma's of lesbrieven die door de theatergroepen zelf ontworpen worden.

Binnen het onderwijs worden dit soort voorstellingen vaak als een leuk tussendoortje gezien; door het bezoeken van schoolvoorstellingen kan het schoolstramien even doorbroken worden. Dat deze voorstellingen echter ook van belang kunnen zijn voor de maatschappelijke opvoeding van leerlingen binnen het onderwijs door ondermeer het in contact brengen met andere culturen met als resultaat dat leerlingen meer kennis opdoen van de wereld om hen heen, verdwijnt soms naar de achtergrond. Om hier weer de aandacht op te vestigen, zal het belang van schoolvoorstellingen in dit onderzoek centraal staan.

Maar de houding van het onderwijs is niet de enige bedreiging voor schoolvoorstellingen. Ook door de bezuinigingen op het gebied van onderwijs en cultuur van het kabinet Rutte I en het kabinet Rutte II komen dit soort voorstellingen in het gedrang. Jeugdtheatergroepen zien zich genooddaakt om te stoppen of samen te gaan met andere groepen om te blijven bestaan. Maar ook vanuit de basisscholen is er minder geld om te besteden aan schoolvoorstellingen. Zoals Sander Israels van Theater Stuiter tijdens het vraagesprek dat ik met hem had, zei: "Scholen hebben nu ook zoiets van: eigenlijk is het beter om geen geld uit te geven. Als ze moeten kiezen tussen een dak dat lekt of een schoolvoorstelling, dan besteden ze liever het geld aan dat dak."¹

Mede door het belang van schoolvoorstellingen voor de maatschappelijke opvoeding is het een groot gemis te noemen als deze voorstellingen verdwijnen door de eerder genoemde bezuinigingen. Dit eindwerkstuk laat zich dan ook lezen als een betoog voor het behoud van schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs. Door te onderzoeken wat het

¹ Vraagesprek Sander Israels, voorzitter Theater Stuiter, Amsterdam. 28 november 2012

belang van schoolvoorstellingen is, wil ik aantonen dat deze voorstellingen een belangrijke rol vervullen binnen het basisonderwijs en dat dit een reden is om schoolvoorstellingen in het lesprogramma op te blijven nemen.

Het begrip belang is nu al enkele malen naar voren gekomen. Ik ben mij er van bewust dat het een nogal discutabel begrip is, daar het een begrip betreft dat vele omschrijvingen kent. Toch heb ik voor dit begrip gekozen omdat het overeenkomt met dat wat ik door middel van dit onderzoek duidelijk wil maken, namelijk dat schoolvoorstellingen belangrijk zijn binnen het basisonderwijs omdat zij een gunstig effect met zich meedragen. Dit zal tevens zijn waar het begrip belang binnen dit onderzoek naar verwijst. Om te onderzoeken of hier sprake van is, is de volgende hoofdvraag opgesteld:

"Wat is het belang van schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs?"

Om een gericht antwoord op deze vraag te krijgen, zijn er enkele deelvragen opgesteld. Dit zijn de vragen: *"Wat zijn schoolvoorstellingen?"*, *"Welke doelen of welk doel hebben schoolvoorstellingen?"*, *"Worden deze doelen behaald, en zo ja hoe?"* en *"Welke verbeteringen zijn er mogelijk?"*. Door middel van deze vragen zal het fenomeen schoolvoorstellingen zich ontvouwen.

Het eerste deel van mijn onderzoek zal zich richten op de eerste twee deelvragen. Hierbinnen baseer ik mij op het literatuuronderzoek dat in het kader van dit eindwerkstuk plaats heeft gevonden. Aan de hand van de uitkomsten zal er een definitie gegeven worden en zal er gekeken worden naar de situatie van schoolvoorstellingen in de huidige maatschappij. Bij het beantwoorden van de tweede deelvraag heb ik mij tevens gebaseerd op het literatuuronderzoek, waarbij het onderzoek van Barend van Heusden, *Cultuur in de Spiegel*, een belangrijke positie in zal nemen. Daarnaast vormen de gesprekken met jeugdtheatergezelschap Theater Stuiter uit Amsterdam, Theatergroep Stella Den Haag en Theatergroep Max. uit Rotterdam en de drie gesprekken die met leerkrachten uit het basisonderwijs van respectievelijk de basisscholen De Kameleon uit Utrecht, Het Bakken en De Vuurvlinder uit Veenendaal belangrijke bronnen. Het onderzoek naar de doelen die jeugdtheatergezelschappen en scholen hebben is van belang, omdat ik veronderstel dat met name de onduidelijkheid over het behalen van deze doelen een reden is dat er binnen het onderwijs onvoldoende besef is van het belang van schoolvoorstellingen. Via dit praktijkonderzoek heb ik gekeken naar het behalen van deze doelen, waarvan de resultaten in het tweede deel van mijn onderzoek te lezen zijn. Dit tweede deel wordt gevormd door

hoofdstuk 3 en 4 en binnen dit deel wordt er gekeken naar welke positieve effecten schoolvoorstellingen met zich meebrengen en hoe deze effecten nog sterker tot uiting gebracht kunnen worden. Voor dit laatste heb ik mij, naast het praktijkonderzoek, ook gebaseerd op de onderzoeken *De X Factor van theatereducatie* en *Theatereducatie in de praktijk*, beide van Cock Dieleman, die uitgevoerd zijn in het kader van de onderzoeks-conferenties cultuureducatie van 2011 en 2012. Dit alles zal uitmonden in een conclusie waarbinnen een antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag met als resultaat dat er gesteld kan worden dat het leveren van een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van basisschoolleerlingen qua theatereducatie en de algemene ontwikkeling het belang van schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs onderwijs is.

1. Waar gaat het over?

Een definitie en stand van zaken

1.1 Een definitie

Schoolvoorstellingen zijn besloten voorstellingen waarvan de uitvoering specifiek gericht is op scholieren. Deze voorstellingen kunnen in een theater opgevoerd worden, maar ook op scholen zelf.² De speellocatie is dus niet doorslaggevend binnen het definiëren van schoolvoorstellingen. De gezelschappen die ik in het kader van dit onderzoek gesproken heb, spelen hun voorstellingen allen op andere locaties. Zo speelt Theater Stuijter zijn voorstellingen voornamelijk op de scholen zelf en Theatergroep Max. in het theater. Stella Den Haag speelt zijn voorstellingen ook in het theater, wat vaak het Stella Theater is; een theater dat zich op het terrein van de theatergroep zelf bevindt. Daarnaast touren hun producties ook vaak door het land. Het educatief materiaal dat zij bij hun voorstellingen ontwikkelen is afhankelijk van waar de school de voorstelling gaat zien. Wanneer ze de voorstelling in het Stella Theater bezoeken, wordt de voorbereidende les vaak gegeven voor Gianna Witmaar, de educatief medewerker, terwijl de scholen die de voorstelling in een ander theater bezoeken een lespakket krijgen.³

De onderwerpen die veelal centraal staan binnen schoolvoorstellingen verschillen per voorstelling maar ook per theatergroep. Toch zijn er drie overkoepelende thema's te onderscheiden. De eerste is de actualiteit; onderwerpen die via nieuwsberichten aan bod komen, maar ook evenementen zoals de 400-jarige betrekking tussen Turkije en Nederland.⁴ Een tweede overkoepelend thema zijn onderwerpen die onder de noemer sociaal-emotioneel geschaard kunnen worden. Thema's als verdriet, vriendschap, verlies, maar ook pesten. Zo speelt Theater Stuijter regelmatig de voorstelling *To Beat Or Not To Beat* over pesten en heeft Theatergroep Max. in het verleden de voorstelling *De vijfde kamer* over verlangens gemaakt. Een laatste overeenkomst tussen de diverse theatergezelschappen is dat voorstellingen gemaakt worden rondom onderwerpen die de makers aanspreken. Zowel Theatergroep Max. als Stella Den Haag geven aan dat zij voornamelijk voorstellingen maken over dat wat hen aanspreekt, terwijl Theater Stuijter zich meer richt op de actualiteit.

² Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Handboek verantwoording cultuursubsidies: Instellingen 2009-2012* (Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2008), 25

³ Vraaggesprek Gianna Witmaar en Erna van den Berg, educatief medewerkster en regisseur theatergroep Stella Den Haag. 5 december 2012.

⁴ Vraaggesprek Sander Israëls

1.2 Stand van zaken

In het huidige jeugdbestel zijn er vrijwel geen theatergezelschappen die zich volledig richten op het maken van schoolvoorstellingen. Wel zijn er professionele jeugdtheatergezelschappen die naast het maken van kinder- en jeugdvoorstellingen ook schoolvoorstellingen opvoeren. Dit zijn vaak dezelfde voorstellingen als de vrije voorstellingen, maar in het geval van schoolvoorstellingen zijn deze besloten en is er vaak educatief materiaal aanwezig om de schooljeugd voor te bereiden op de betreffende voorstelling.

Eén van de redenen waarom jeugdtheatergezelschappen dit soort voorstellingen spelen is het sluitend krijgen van de begroting. Door voorstellingen in schoolverband te spelen krijgen ze extra inkomsten, maar ook krijgen ze hierdoor subsidie van ondermeer de provincie(s). Deze hebben de cultuurpedagogische verantwoordelijkheid om aandacht voor kunst te creëren. Door subsidie te geven aan jeugdtheatergezelschappen, met als voorwaarde het spelen van schoolvoorstellingen, kan de provincie kinderen uit verschillende sociale klassen en culturen met theater in aanraking brengen, waardoor de provincies aan hun cultuurpedagogische verantwoordelijkheid kunnen voldoen.⁵

Het begrip schoolvoorstellingen roept vaak verkeerde verwachtingen op. Verwacht wordt dat voorstellingen educatief zijn of dat theatergezelschappen de educatie rondom een voorstelling op zich nemen, terwijl deze gezelschappen op dit laatste vaak niet op zitten te wachten. Zoals Silvia Andringa, (jeugd)theatermaker, zegt:

"[E]ducatie, het woord zegt het al, [is] in de eerste plaats een zaak van het onderwijs en niet van de kunsten. (...) [h]oe meer wij gehoor geven aan een educatieve opdracht, hoe meer wij onze onafhankelijkheid opgeven en onszelf gaan uitleggen."⁶

Andringa zou graag iets meer vertrouwen van het onderwijs willen hebben in wat zij met haar voorstellingen wil zeggen. Zij wil met haar publiek communiceren via de voorstelling zelf en niet door middel van kunsteducatie.⁷

⁵ Dennis Meyer, "De vinexlocatie: het jeugdbestel onder de loep genomen" in *Uitgelicht: Nederlands jeugdtheater anno 2002*, red. Bregje Boonstra, Dennis Meyer en Berthe Spoelstra (Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2002), 46

⁶ Silvia Andringa, "Bemoei je d'r niet mee! Verontrusting en ergernis over de onstuitbare opmars van de kunsteducatie" in *Uitgelicht: Nederlands jeugdtheater anno 2002*, red. Bregje Boonstra, Dennis Meyer en Berthe Spoelstra (Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2002), 95

⁷ Andringa, 93-94

Om toch aan de verwachting van de educatieve functie te voldoen, ontwikkelen veel jeugdtheatergezelschappen materiaal rondom de voorstelling, waar de educatieve functie in terug te vinden is. De voorstelling zelf moet een op zich staand product zijn en blijven en het educatief materiaal is er om de leerlingen op deze voorstelling voor te bereiden. Om dit materiaal te ontwikkelen, zijn er bij veel gezelschappen educatief medewerkers in dienst. Op die manier kunnen makers doen waar zij het beste in zijn: voorstellingen maken.

2. Waarom basisschoolleerlingen naar schoolvoorstellingen gaan

Beweegredenen en doelen van schoolvoorstellingen

2.1 Beweegredenen

Nu duidelijk is wat onder het fenomeen schoolvoorstelling verstaan kan worden, kan er gekeken worden naar het waarom van deze voorstelling. Waarom nemen scholen deze voorstellingen op in hun lesprogramma; waarom is het goed voor leerlingen om hier deel aan te nemen; waarom maken theatermakers dit soort voorstellingen? Op deze vragen zijn er globaal vier antwoorden te geven, namelijk omdat het een bijdrage levert aan het cultureel zelfbewustzijn zoals omschreven door Barend van Heusden, omdat op deze manier basisschoolleerlingen in aanraking komen met het theater, omdat ze door het bezoeken van dit soort voorstellingen meer kennis van de wereld om hen heen krijgen en tot slot omdat ze, ondermeer, op deze manier leren hoe ze emoties kunnen uiten.

Als we hoogleraar Cultuur en Cognitie Barend van Heusden mogen geloven, draagt cultuuronderwijs, waar het bezoeken van schoolvoorstellingen onder valt, bij aan het persoonlijke en collectieve zelfbewustzijn van mensen. Onder dit bewustzijn verstaat hij het beeld dat mensen van zichzelf hebben, de manier waarop mensen zichzelf verbeelden en de manier waarop ze zichzelf begrijpen en kennen.⁸ Een manier om dit te ontwikkelen is het cultureel zelfbewustzijn, wat "alle vormen van reflectie op cultuur" omvat.⁹ Van Heusden onderscheidt vier vormen van cultureel zelfbewustzijn, waarvan zelfwaarneming de eerste is. Deze vorm richt zich op het waarnemen van onszelf, onze omgeving en onze cultuur.¹⁰ Dat schoolvoorstellingen hier aan bijdragen moge duidelijk zijn. Door het bezoeken van schoolvoorstellingen worden basisschoolleerlingen in aanraking gebracht met, ondermeer, hun eigen cultuur. Doordat leerlingen zo hun eigen omgeving en cultuur waarnemen, dragen schoolvoorstellingen bij aan de zelfwaarneming. Maar deze voorstellingen dragen ook bij aan de tweede vorm van cultureel zelfbewustzijn: zelfverbeelding. Hierbinnen gaat het om het verschaffen van een "rijk arsenaal aan mogelijkheden: mogelijke waarnemingen, mogelijke perspectieven, mogelijke vormen van leven."¹¹ Het bezoeken van

⁸ Barend van Heusden. *Cultuur in de Spiegel: naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs*. (Groningen: Rijksuniversiteit Groningen en SLO – het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, 2010), 19

⁹ Van Heusden, 17

¹⁰ Van Heusden, 18

¹¹ Van Heusden, 18

schoolvoorstellingen brengt basisschoolleerlingen in contact met perspectieven en vormen van leven waar zij misschien in hun dagelijks leven niet mee te maken hebben. Dit is tevens iets wat Dieleman in zijn onderzoek 'Theatereducatie in de praktijk' benoemt. In zijn onderzoek heeft hij gesprekken met jeugdtheatergezelschappen gehad en zij benoemden ondermeer dat leerlingen door schoolvoorstellingen op een andere manier naar de wereld om hen heen kunnen gaan kijken.¹² Dus door het aanbieden van mogelijke perspectieven en waarnemingen kunnen basisschoolleerlingen meer kennis van de wereld om hen heen krijgen en dit kan hun wereld vergroten, waardoor er gesteld kan worden dat schoolvoorstellingen bijdragen aan de tweede vorm van cultureel zelfbewustzijn: zelfverbeelding. Ook de derde vorm van het cultureel zelfbewustzijn, zelfbegrip, staat in verbinding met schoolvoorstellingen. Van Heusden omschrijft deze vorm als "hoe categoriseren en waarderen leerlingen zichzelf en anderen?"¹³ Door via schoolvoorstellingen in aanraking te komen met mogelijke perspectieven van anderen en hier op te reflecteren, zijn leerlingen bezig met het waarderen van anderen. Als zij, in een eventueel later stadium van hun basisschooltijd, hierbij ook zichzelf betrekken zullen zij ook in staat zijn om zichzelf te waarderen en te plaatsen ten opzichte van anderen. De vierde vorm van het cultureel zelfbewustzijn zoals Van Heusden deze onderscheidt, is zelfanalyse waarbij filosofische en wetenschappelijke analyses van cultuur centraal staan.¹⁴ Deze vorm van cultureel zelfbewustzijn hebben schoolvoorstellingen niet direct in zich, maar zij kunnen wel een bijdrage leveren aan filosofische analyses door de onderwerpen die zij tot uiting brengen en eventuele reflecties hierop binnen het onderwijs zelf. Maar hiervoor is wel betrokkenheid van de leerkracht nodig, en laat dit nou net zijn waar het binnen het basisonderwijs nog wel eens aan schort. Hier wordt verderop in het onderzoek nog op in gegaan.

Het bijdragen aan het cultureel zelfbewustzijn is al een motivatie voor het inzetten van schoolvoorstellingen op zich, maar er zijn nog meer beweegredenen aan te wijzen. Eén van deze beweegredenen wordt aangedragen vanuit diverse onderzoeken naar theatereducatie en de educatieve kracht van theater. Verschillende onderzoekers zijn van mening dat door het inzetten van theater binnen het (basis)onderwijs de leerlingen meer kennis verkrijgen van de wereld om hen heen. Naast dat theater een

¹² Cock Dieleman, "Theatereducatie in de praktijk. Interviews met educatiemedewerkers van theaterinstellingen," *Onderzoeksconferentie Cultuureducatie 2012* (juni 2012), 7

¹³ Van Heusden, 18

¹⁴ Van Heusden, 18

reflectie van de wereld waarin we leven kan zijn, is het ook zo dat theater deuren naar nieuwe werelden kan openen.¹⁵ Verder kan het als middel gezien worden om de wereld zoals de leerlingen die kennen te interpreteren. Volgens David Booth, hoogleraar op het gebied van educatie in Toronto, is hier sprake van doordat binnen theatervoorstellingen sociaal gedrag, gevoelens en houdingen verkend worden en hier vervolgens over gesproken wordt. Door het kijken naar theatervoorstellingen kan er dus een leerproces binnen de basisschoolleerling ingezet worden waarbinnen hij meer kennis op doet over de wereld waarin hij leeft.

De laatste twee beweegredenen, leerlingen in aanraking brengen met theater en het leren uiten van emoties, vertonen veel overeenkomsten met de doelen die die scholen en jeugdtheatergezelschappen aan het bezoeken van schoolvoorstellingen nastreven. Om deze reden zullen deze twee beweegredenen in de volgende paragraaf besproken worden.

2.2 Doelen

Schoolvoorstellingen kunnen verschillende doelen in zich hebben. Naast de doelen die theatermakers met hun voorstellingen en het bijbehorende materiaal willen bereiken, hebben ook scholen specifieke doelen die zij door middel van schoolvoorstellingen willen bereiken. Deze doelen zijn leerlingen in aanraking brengen met theater, leerlingen leren hoe zij emoties kunnen uiten, het vertellen van verhalen en het voorbereiden van leerlingen op de voorstelling.

Het voornaamste doel dat basisscholen hebben met de inzet van schoolvoorstellingen is het in aanraking brengen van leerlingen met theater, wat tevens als één van de beweegredenen van scholen gezien kan worden. Veel leerlingen worden door hun ouders niet meegenomen naar het theater en door het bezoeken van schoolvoorstellingen kunnen scholen dit gat opvullen. Als motivatie hiervoor geven basisscholen vaak aan dat zij het belangrijk vinden dat leerlingen kennis maken met de podiumkunsten en dus theater, omdat ze op die manier in aanraking komen met de creatieve kanten van het leven.¹⁶ Door een toeschouwer van een theatervoorstelling te zijn kunnen leerlingen geholpen worden om deel te nemen aan andere aspecten van het leven, zoals creatieve activiteiten.¹⁷ Daarnaast kan het bezoeken van

¹⁵ Larry Swartz, "Theatre for Young People: Does It Matter?" in Gallagher and Booth, red, *How Theatre Educates: convergences and counterpoints with artists, scholars and advocates*, (Toronto: University of Toronto Press, 2003), 199-200

¹⁶ Vraaggesprek Nicole den Boer, leerkracht groep 4 Katholieke basisschool Het Baken, Veenendaal. 3 december 2012.

¹⁷ Swartz, 201

theater basisschoolleerlingen in aanraking brengen met de sfeer van het theater. Door het bezoeken van schoolvoorstellingen kunnen leerlingen zich een houding tegenover theater aanmeten, een houding die zich kan kenmerken door verwondering of nieuwsgierigheid. Het is dan ook één van de wensen van het onderwijs dat leerlingen zo enthousiast zijn over het bezoeken van theater dat zij dit in hun verdere leven ook zullen blijven doen.¹⁸ Of dit daadwerkelijk zo is, zal verderop in het onderzoek besproken worden.

Het in contact brengen van basisschoolleerlingen met theater is ook één van de beweegredenen van jeugdtheatergezelschappen. Door het spelen van schoolvoorstellingen zijn zij in staat om kinderen te bereiken die anders niet naar het theater zouden gaan. Een voorbeeld hiervan is Theatergroep Max., welke gevestigd is in Rotterdam. Deze stad kent nogal wat achterstandswijken waar kinderen wonen die nog nooit in een theater geweest zijn. Door de scholen uit deze wijken hun voorstelling aan te bieden (soms met kortingen of speciale regelingen zodat deze scholen het kunnen betalen), hopen zij dat deze kinderen toch een keer met theater in aanraking komen.¹⁹ Ook Theatergroep Stella Den Haag wil met hun schoolvoorstellingen juist de kinderen bereiken die anders niet zo snel naar een theater zouden gaan.²⁰

Een ander doel dat basisscholen nastreven met de inzet van schoolvoorstellingen is het leren uiten van emoties, wat tevens ook één van de beweegredenen is. Jonathan Levy, wetenschapper op het gebied van theater en educatie, is van mening dat theater mensen kan leren gevoelens te uiten. Dit gebeurt door "the exhibition of [...] feelings, in all their depth, variety and nuance."²¹ Levy is van mening dat het kijken naar emoties van anderen de beste manier voor mensen is om hier kennis over op te doen. Theater is hier een uitstekend medium voor, omdat binnen dit medium die diepte, verscheidenheid en nuance waar hij al eerder over sprak, gebruikt worden om een verhaal te vertellen of om een eventuele boodschap over te brengen. Door het bezoek aan schoolvoorstellingen leren leerlingen dus over emoties, maar ook dat zij deze kunnen uiten door middel van theater. Dit komt overeen met een doel dat door de overheid is opgesteld op het gebied van kunstzinnige oriëntatie. Dit is het kerndoel 54 en deze wordt als volgt

¹⁸ Vraaggesprek Marjolein de Wit, leerkracht groep 7 Katholieke basisschool De Vuurvlinder, Veenendaal. 17 december 2012

¹⁹ Vraaggesprek Sara Giampaola, educatief medewerkster Theatergroep Max., Rotterdam. 19 december 2012.

²⁰ Vraaggesprek Gianna Witmaar en Erna van den Berg

²¹ Jonathan Levy, *Practical Education for the Unimaginable* (Charlottesville, Virginia: New Plays, 2001), 22 in Shifra Schonmann, " "Master" versus "Servant": Contradictions in Drama in Theatre Education" in *The Journal of Aesthetic Education* 39:4 (2005), 37

omschreven: "De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren."²² Het theater biedt de basisschoolleerlingen een grote vormende kracht waar zij zich aan kunnen spiegelen.²³ Dit heeft ondermeer als gevolg dat door het kijken naar de emoties van een acteur op het toneel en dit te imiteren, de leerlingen leren hoe zij een kunstvorm als theater kunnen gebruiken om hun eigen emoties uit te drukken.

Aan de voorstellingen zelf verbinden theatermakers geen specifieke doelen; hun voornaamste doel is het vertellen van verhalen waarvan zij vinden dat ze verteld moeten worden. Dit kunnen ondermeer verhalen zijn waarvan zij vinden dat het nuttig is om te vertellen, maar waar binnen het onderwijs geen ruimte voor is.²⁴ Waar wel doelen aan verbonden worden is het educatief materiaal dat bij de voorstellingen ontwikkeld wordt. In het algemeen is dit doel het voorbereiden van de leerlingen op de voorstelling die zij gaan zien. Hierbij wordt de voorstelling niet uitgelegd, daar deze op zichzelf staat en geen uitleg nodig heeft. De inhoud, en dus de specifieke doelen van het lesmateriaal, verschillen per maker en per voorstelling. Zo gebruikt Theatergroep Max. het materiaal om de basisschoolleerlingen kennis te laten maken met de voorstelling en het enthousiasmeren van de leerlingen.²⁵ Stella Den Haag streeft ondermeer dezelfde doelen na met hun materiaal, zij willen de leerlingen voorbereiden door de sfeer en de stijl van de voorstelling op een theatrale manier te belichten. Door het lespakket dat zij beschikbaar stellen voor de scholen die hun voorstellingen in het theater bezoeken en de voorbereidende lessen die zij geven aan de leerlingen die in hun eigen theater een voorstelling komen bekijken willen zij de leerlingen ontvankelijk maken voor de voorstelling.²⁶

De hiervoor genoemde doelen dienen niet het doel dat Van Heusden als belangrijkste acht wanneer er wordt gekeken naar cultuuronderwijs binnen het basisonderwijs. Van Heusden is van mening dat het zelfbewustzijn waar ik aan het begin van dit hoofdstuk over sprak, uiteindelijk bepaalt hoe leerlingen handelen.²⁷ Dit komt niet duidelijk naar voren in de doelen die basisscholen en theatergezelschappen aan schoolvoorstellingen verbinden. Het leren over emoties en het vertellen van verhalen kunnen zeker een bijdrage aan het

²² "Kunstzinnige oriëntatie," Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling, bezocht op 27 december 2012. <http://www.slo.nl/primair/leergebieden/kunstencultuur/>

²³ Dennis Meyer, "Samen naar een nieuw publiek. Een Nederlandse blik op het Paletfestival" in De Moor, Marijke, Ann Olaerts, Maarten Soete en Anna van der Plas, red, *Pop-up! De plek van kinderen en jongeren in een dynamisch podiumlandschap* (Brussel: Vlaams Theater Instituut, 2009), 23

²⁴ Vraaggesprek Sander Israels

²⁵ Vraaggesprek Sara Giampaola

²⁶ Vraaggesprek Gianna Witmaar en Erna van den Berg

²⁷ Van Heusden, 19

zelfbewustzijn van leerlingen leveren, maar dit hoeft niet per definitie zo te zijn. Mijn inziens kunnen scholen en gezelschappen sterker inhaken op het ontwikkelen van het cultureel zelfbewustzijn door middel van schoolvoorstellingen door te erkennen dat deze voorstellingen meer in hun mars hebben dan de doelen die zij met de inzet hiervan nastreven. Hiervoor zijn enkele verbeteringen noodzakelijk welke in hoofdstuk 4 besproken zullen worden.

3. Wat basisschoolleerlingen leren van schoolvoorstellingen

De opbrengst van schoolvoorstellingen voor leerlingen

Wat levert het basisschoolleerlingen op om naar een schoolvoorstelling te gaan? Uit de gesprekken met leerkrachten van drie verschillende basisscholen uit Veenendaal en Utrecht blijkt dat het bezoeken van schoolvoorstellingen leerlingen drie dingen kan opleveren, namelijk het kennis maken met theater, het leren uiten van emoties door middel van dit medium en meer kennis over de wereld om hen heen.

Allereerst komen basisschoolleerlingen door het bezoeken van schoolvoorstellingen in aanraking met theater en kunnen hierdoor kennis maken met dit medium. Dit op zich kan al een opbrengst zijn, doordat ze op die manier kennis maken met de sfeer het van het theater en henzelf een houding aan kunnen meten ten opzichte van theater. Dit kan ondermeer een houding zijn die de leerlingen keer op keer nieuwsgierig maakt naar wat er gaat gebeuren op het podium.²⁸ Een bijkomende opbrengst van het kennis maken met theater is dat leerlingen ondermeer leren hoe ze zich in een theater horen te gedragen. De leerkrachten waar ik mee gesproken heb geven allen aan dat zij in de voorbereiding op het bezoek hier zelf aandacht aan besteden, maar dat het educatief materiaal dat bij de voorstellingen behoort hier niet op in gaat.

Een andere opbrengst van theater is dat basisschoolleerlingen niet alleen leren dat ze dingen als emoties en verhalen over kunnen brengen door middel van het medium theater, maar ook hoe ze dat kunnen doen door middel van het kijken naar anderen. Met name voor leerlingen die niet sterk zijn in vakken als taal kan dit als een opbrengst gezien worden, daar zij kennis nemen van andere manieren van uiten, waar taal een minder grote rol bij speelt. Door het bezoeken van schoolvoorstellingen leren ze dat er meer is dan taal en dat je hier ook goed in kunt zijn.²⁹ Datgene dat als laatste opbrengst van schoolvoorstellingen benoemd kan worden is dat basisschoolleerlingen meer kennis opdoen over de wereld om hen heen. Het theater vergroot als het ware hun wereld, doordat ze door het bezoeken van voorstellingen kennis maken met andere manieren van communiceren en andere culturen.

²⁸ Vraaggesprek Nicole den Boer

²⁹ Vraaggesprek Monique Vermij, leerkracht groep 1/2 Katholieke basisschool De Kameleon, Utrecht. 6 december 2012

Deze laatste twee opbrengsten houden verband met dat wat Van Heusden in zijn onderzoek *Cultuur in de Spiegel* het cultureel zelfbewustzijn noemt. Het vergoten van de kennis van de wereld waarin zij leven, draagt bij aan zelfwaardering en zelfverbeelding, twee van de vier vormen van het cultureel zelfbewustzijn. Daarnaast leren basisschoolleerlingen door middel van het bezoeken van schoolvoorstellingen dat er meerder mogelijkheden zijn wat betreft het uiten van emoties. Ook dit draagt bij aan de zelfverbeelding van de leerling. Het moge dus duidelijk zijn dat schoolvoorstellingen een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van het vermogen tot cultureel zelfbewustzijn, wat tevens als opbrengst van cultuuronderwijs in het algemeen gezien kan worden.³⁰

Of het bezoeken van schoolvoorstellingen ook de opbrengst heeft dat basisschoolleerlingen in hun verdere leven theatervoorstellingen zullen blijven bezoeken valt niet te zeggen, daar hier nog niet veel over bekend is. De algemene veronderstelling binnen het veld van de wetenschap is dat het bezoeken van voorstellingen tijdens de basisschoolperiode geen invloed heeft op of iemand dit later voortzet. Zo stelt Shifra Schonmann in haar boek *Theatre as a Medium for Children and Young People* dat er geen bewijs is dat het bezoeken van veel voorstellingen tijdens je kindertijd er voor zorgt dat je op latere leeftijd nog steeds naar het theater gaat.³¹ Dat dit niet alleen voor schoolvoorstellingen geldt, blijkt uit twee andere onderzoeken, te weten *De Hollandse Schoolkunst* van Folkert Haanstra en het proefschrift van Marie-Louise Damen, *Cultuurdeelname en CKV*. De laatste richt zich in haar proefschrift ondermeer op of het vak CKV1 van blijvende invloed is op de cultuurdeelname van scholieren, tot zes jaar na het voltooien van het vak. Damen komt tot de conclusie dat dit vak geen blijvende invloed heeft op zowel de cultuurdeelname als op de houding tegenover kunst.³² Ook Haanstra ziet een zelfde uitkomst op het gebied van schoolkunst. Uit zijn onderzoek blijkt dat scholen binnen kunsteducatie trachten het niveau van de leerlingen verhogen tot het gelijk staat met de door de maatschappij gewenste niveau van kennis. Dit lukt echter maar gedeeltelijk, waardoor basisschoolleerlingen en scholieren van het middelbare onderwijs na hun schooltijd weer terug vallen op het niveau "dat maar weinig verder reikt dan spontaan al was

³⁰ Van Heusden, 20

³¹ Sifra Schonmann, *Theatre as a Medium for Children and Young People* (Dordrecht: Springer, 2006), 60

³² Marie-Louise Damen, *Cultuurdeelname en CKV. Studies naar effecten van kunsteducatie op de cultuurdeelname van leerlingen tijdens en na het voortgezet onderwijs* (Utrecht: Universiteit Utrecht, 2010), 23

bereikt.”³³ Met het spontane niveau verwijst Haanstra naar het niveau dat leerlingen zelf opgebouwd hebben voor zij deelnamen aan kunsteducatie.

Er kan dus gesteld worden dat het bezoeken van schoolvoorstellingen geen blijvende invloed heeft op het verdere leven van de leerlingen wat betreft het bezoeken van theatervoorstellingen. Echter, er zijn wetenschappers die van mening zijn dat deelname aan kunsteducatie, waar het bezoeken van schoolvoorstellingen en deelnemen aan de voorbereidende les onder vallen, wel degelijk van invloed kunnen zijn op het verdere leven van de basisschoolleerling. Teus Kamphorst, doctor in de sociale wetenschappen, stelt dat leerkrachten een vertrouwensrelatie met leerlingen aan kunnen gaan die te vergelijken valt met een relatie tussen ouder en kind. Binnen deze relatie kan de leerkracht door enthousiasme een “diepgaande belangstelling voor kunst [bij de leerling] ontwikkelen.”³⁴ Kamphorst is van mening dat het wel degelijk mogelijk is om basisschoolleerlingen enthousiast te maken voor theater, maar een voorwaarde hiervoor is enthousiasme van de leerkracht. Persoonlijk lijkt mij dit niet genoeg, daar persoonlijke smaak van de leerling ook een grote rol speelt binnen het blijven bezoeken van theater. Mijn inziens is een vertrouwensrelatie tussen ouder en kind steviger dan tussen leerkracht en leerling, wat als gevolg heeft dat de houding van ouders een grotere invloed heeft op de beleving van theatervoorstellingen en het blijvende effect van theaterbezoeken.

³³ Folkert Haanstra, *De Hollandse Schoolkunst. Mogelijkheden en beperkingen van authentieke kunsteducatie* (Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2001), 5

³⁴ Els Joosten, “Publieksbegeleiding een noodzaak?” in *Jeugdtheater geen kinderspel: Beknopte geschiedenis van het jeugdtheater in Nederland*, red. Rob Erenstein (Amsterdam: Nederlands Theater Instituut, 1991), 104

4. Het kan altijd beter

Terugblik op de doelen en mogelijkheden voor verbetering

4.1 Doelen

Het doel dat theatergezelschappen hebben met schoolvoorstellingen, het bereiken van zoveel mogelijk mensen, wordt behaald. Er zijn veel scholen die dit soort voorstellingen bezoeken, waardoor er zo veel mogelijk kinderen bereikt worden. Vaak zijn dit kinderen die anders niet in aanraking zouden komen met theater omdat hun ouders hen daar niet mee naar toe nemen. Het doel dat theatergezelschappen nastreven met het educatief materiaal is het voorbereiden van de leerlingen. Of dit behaald wordt, is lastig te controleren vanwege de vraag wanneer dit precies behaald is. Wordt dit doel behaald op het moment dat de voorstelling aansluit bij de culturele competentie van de leerling, of stelt het voorbereiden van de leerling hem of haar in staat om een ervaring op te doen die de culturele competentie van de leerling vergroot? Het begrip culturele competentie verwijst in dit geval naar de overeenkomsten tussen de kennis en vaardigheden van de leerling en de schoolvoorstelling. Dieleman is van mening dat de theaterervaring van een minder goed ingevoerde toeschouwer wanneer hij een minder complexe voorstelling bezoekt die aansluit bij zijn competentie, vergelijkbaar kan zijn met die "van de culturele elite bij complexe voorstellingen."³⁵ Als men hier van uit gaat, zal het doel van het educatief materiaal van theatergezelschappen behaald worden wanneer de voorstelling door deze voorbereiding aansluit bij de culturele competentie. Door de voorbereiding kan de culturele competentie van de leerling vergroot worden, waardoor het mogelijk wordt dat de leerling tijdens het voorstellingsbezoek een theaterervaring opdoet die positief zal zijn.

Echter, dit zijn geen harde bewijzen. Daardoor blijft het lastig om te zeggen of het doel dat jeugdtheatergezelschappen aan hun materiaal verbinden behaald wordt. Wel kan er gesteld worden dat er moeite gedaan wordt om dit doel te bereiken. Medewerkers proberen het materiaal aantrekkelijk te maken en trachten ook het belang van het materiaal duidelijk te maken. Zo is bij Stella Den Haag in de handleiding van het materiaal te lezen waarom ze willen dat het materiaal gebruikt wordt, vanuit de visie die zij hanteren.³⁶ Door het aantrekkelijk maken van het materiaal en het belang

³⁵ Cock Dieleman, *Het nieuwe theaterleren. Een veldonderzoek naar de rol van theater binnen Culturele en Kunstzinnige Vorming op havo en vwo*, (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010), 288

³⁶ Vraaggesprek Gianna Witmaar en Erna van den Berg

te benadrukken willen zij de leerkrachten aansporen om het materiaal te gebruiken in de klas. Dat dit inderdaad zo werkt, blijkt uit het vraaggesprek met Monique Vermij. Tijdens dit gesprek blijkt dat wanneer er goed over het materiaal nagedacht is en het er in haar ogen mooi uitziet, ze het materiaal eerder gebruikt dan wanneer het niet goed aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen.³⁷ Ondanks dat jeugdtheatergezelschappen hier in het maken van het materiaal wel rekening mee houden, vind ik dit geen goede instelling van leerkrachten. Uit de gesprekken blijkt dat scholen bereid zijn om aandacht te besteden aan het voorbereiden van de leerlingen op de schoolvoorstellingen, maar alleen als blijkt dat het materiaal goed aansluit bij hun leerlingen en het er leuk uitziet. Mijn inziens is dit geen goede insteek; van een les uit een methode kun je immers ook niet verwachten dat het voor de volle honderd procent aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen. Van de leerkrachten mag, zo ben ik van mening, best verwacht worden dat zij wat moeite in het voorbereiden van het geven van de voorbereidende les mogen steken, daar zij dit bij andere vakken en methoden wel doen.

Of alle doelen van de basisscholen behaald worden, is lastig te zeggen. Van de drie doelen die zij hebben kan er alleen van de eerste gezegd worden dat deze behaald wordt. Het eerste doel was kinderen in aanraking brengen met theater, iets wat behaald wordt wanneer leerlingen tijdens hun basisschooltijd structureel naar het theater gaan. Dit kan 1 keer per jaar zijn, maar dit kan ook 4 keer op de acht jaar zijn, zoals het geval is bij het Baken in Veenendaal.³⁸ Van de overige twee doelen is het lastig te controleren of deze behaald worden. Scholen hebben geen toetsen om het behalen van deze doelen te controleren, waardoor het lastig te zeggen is of deze doelen behaald worden. Leerkrachten kunnen natuurlijk wel een verandering bij de leerlingen waarnemen waaruit ze op kunnen maken of ze meer geleerd hebben over, bijvoorbeeld, het uiten van emoties. Tijdens de vraaggesprekken heb ik het hier niet met de leerkrachten over gehad, waardoor ik geen harde bewijzen heb dat dit daadwerkelijk zo is. Voor mij persoonlijk blijft het ook de vraag in hoeverre leerkrachten het behalen van de doelen echt belangrijk vinden, ondermeer ook uit de voorwaarde die zij stellen aan het educatief materiaal. Wanneer zij het belang van schoolvoorstellingen en het bijbehorende materiaal inzien, zullen zij, zo ben ik van mening, meer aandacht besteden aan het voorbereiden van en het bezoeken van de voorstelling zelf.

³⁷ Vraaggesprek Monique Vermij

³⁸ Vraaggesprek Nicole den Boer

4.2 Mogelijkheden tot verbetering

Ondanks dat er van de vier gestelde doelen er van twee gezegd kan worden dat ze behaald worden en van de overige twee het lastig te controleren is of ze behaald kunnen worden, zijn er nog vele verbeteringen mogelijk op het gebied van het inzetten van schoolvoorstellingen. Deze verbeteringen liggen voornamelijk binnen het gebied van het onderwijs, maar ook de theatergezelschappen zelf kunnen hun steentje bijdragen.

Een eerste verbetering zou de aansluiting bij de belevingswereld van de leerlingen en het onderwijsprogramma van de scholen zijn. Zoals al eerder gezegd is, geldt er momenteel de opvatting dat het bezoeken van schoolvoorstellingen geen blijvende invloed heeft op het latere theaterbezoek van iemand. Cock Dieleman stelt dat, willen theatereducatie en alle vormen die hier onder vallen een blijvend effect binnen het leven van een leerling hebben, aansluiting van deze vormen bij het onderwijsprogramma noodzakelijk is.³⁹ Ook vanuit de onderwijspraktijk is dit een wens. Zo geeft Nicole den Boer aan dat zij graag meer cultuurgericht wil werken, met als uiteindelijk resultaat een creatieve school.⁴⁰ Binnen deze vorm van onderwijs wordt kunst gecombineerd met vakken als aardrijkskunde en taal en het kan benadrukken dat basisscholen van mening zijn dat kennis over en vaardigheden met cultuur en kunst van groot belang zijn voor de algemene ontwikkeling van basisschoolleerlingen.⁴¹ Dat ook theatergezelschappen tot op een zekere hoogte open staan voor het aansluiten bij het onderwijsprogramma van de basisscholen, blijkt uit het vraaggesprek met Sander Israels van Theater Stuiter. Hij geeft aan dat hij graag van scholen zou horen welke onderwerpen zij op de theateragenda willen zetten omdat ze nu ook voorstellingen spelen die niet in het aandachtsveld van de school zitten. Een voorbeeld hiervan is de voorstelling die zij gemaakt hebben met als onderwerp de 400-jarige betrekking tussen Nederland en Turkije. Van de scholen kregen zij te horen dat dit onderwerp de kinderen niks zegt.⁴² Iets anders dat ook bij kan dragen aan het aansluiten bij het onderwijsprogramma van de basisscholen is een doorlopende leerlijn cultuureducatie. Dieleman is van mening dat educatieve projecten, zoals schoolvoorstellingen, onderdeel uit moeten gaan maken van deze leerlijn, zodat deze een duidelijke plaats in

³⁹ Cock Dieleman, "De X Factor van theatereducatie, Educatieve activiteiten rondom theatervoorstellingen," *Onderzoeksconferentie Cultuureducatie 2011* (juni 2011), 12

⁴⁰ Vraaggesprek Nicole den Boer

⁴¹ Theo van Rompay, "Kunst- en Cultuureducatie" in De Moor, Marijke, Ann Olaerts, Maarten Soete en Anna van der Plas, red, *Pop-up! De plek van kinderen en jongeren in een dynamisch podiumlandschap* (Brussel: Vlaams Theater Instituut, 2009), 141

⁴² Vraaggesprek Sander Israels

het onderwijs krijgen.⁴³ Deze langere lijn binnen de educatie is iets wat ook Theatergroep Max. graag wil. Door de educatie uit te breiden zullen zij in staat zijn om de leerlingen meer te laten leren en kunnen zij dieper op de materie in gaan.⁴⁴

Een punt van verbetering voor de scholen is het ontwikkelen van een visie op kunst- en theatereducatie. Naast dat er op veel scholen de specifieke expertise op het gebied van theatereducatie ontbreekt⁴⁵, mist er vaak ook een duidelijk beeld van wat een basisschool wil met zijn kunst- en theatereducatie. Wanneer dit ontbreekt, is het voor educatief medewerkers van jeugdtheatergezelschappen erg lastig om het materiaal hier op af te stemmen. De wil om aan te sluiten bij het onderwijs is er zeker, maar zolang de visie afwezig is weten deze medewerkers ook niet waar ze bij aan moeten sluiten.⁴⁶ Wat op de scholen ook nog beter kan, is de betrokkenheid van de leerkrachten. Hoewel zij zelf aangeven dat ze het gevoel hebben dat ze genoeg aandacht besteden aan het voorbereiden van de leerlingen, wordt dit in het theaterveld anders ervaren. Zo valt in het onderzoek *De Hollandse Schoolkunst* van Folkert Haanstra te lezen dat het onderwijs de kunsten niet als vak zien, maar meer als tussendoortje of als tegenhanger van de cognitieve vakken⁴⁷ en dat leerkrachten het plezier laten ervaren als één van de belangrijkste doelstellingen beschouwen.⁴⁸ Hierdoor is de aansluiting met de inhoud van de leefwereld van de basisschoolleerlingen beperkt en blijft het beschouwelijke en theoretische deel uit.⁴⁹ Dit is een uitspraak die ik in de aanloop naar dit onderzoek vaak gehoord heb van leerkrachten. Naar aanleiding van dit soort uitspraken kan men zich afvragen of leerkrachten schoolvoorstellingen wel zo serieus nemen als dat ze over doen laten komen.

Om bovenstaande verbeteringen daadwerkelijk te verbeteren, kan een driehoekssamenwerking helpen. Bij een driehoekssamenwerking werken de educatief medewerker van een jeugdtheatergezelschap, een docent van de basisschool en het theater samen om educatief materiaal te ontwikkelen dat goed aansluit bij de wensen van de scholen en de belevingswereld van de leerling en die tevens het belang van schoolvoorstellingen benadrukken. Gianna Witmaar, educatief medewerker van het jeugdtheatergezelschap Stella Den Haag, werkt op dit moment mee aan zo'n driehoekssamenwerking en is hier erg enthousiast over. Op die manier kan zij voldoen aan de vraag van de

⁴³ Dieleman, "De X Factor van theatereducatie"

⁴⁴ Vraaggesprek Sara Giampaola

⁴⁵ Cock Dieleman, "Theatereducatie in de praktijk", 1

⁴⁶ Vraaggesprek Gianna Witmaar en Erna van den Berg

⁴⁷ Haanstra, 18

⁴⁸ Haanstra, 30-31

⁴⁹ Haanstra, 19

school, maar hoeft zij niet in het duister te tasten wat betreft de visie van scholen. Door intensief samen te werken kan zij de uitkomsten gebruiken bij het ontwikkelen van het materiaal, wat op zijn beurt weer beter aansluit bij de basisscholen. Maar, zo zegt zij, "je kunt niet met alle scholen die naar jouw voorstelling komen zo'n samenwerking aangaan. Als je zoiets al met een paar scholen doet, levert het ook al veel op."⁵⁰

⁵⁰ Vraaggesprek Gianna Witmaar en Erna van den Berg

5. Conclusie

Binnen dit onderzoek is getracht het belang van schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs aan te tonen. Dit werd gedaan aan de hand van de volgende vraag:

"Wat is het belang van schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs?"

Met het begrip belang wordt hierbij verwezen naar of schoolvoorstellingen belangrijk zijn binnen het onderwijs omdat zij een gunstig effect met zich meedragen.

Het moge door dit onderzoek duidelijk zijn geworden dat schoolvoorstellingen van belang zijn binnen het basisonderwijs. Het inzetten van dit soort voorstellingen heeft een positief effect op de ontwikkeling van kinderen, zowel op het gebied van theatereducatie als op het gebied van de algemene ontwikkeling. Eén van deze effecten is dat de basisschoolleerlingen (meer) kennis op doen van de wereld om hen heen en zo een groter wereldbeeld krijgen. Door theater kunnen leerlingen in aanraking komen met andere culturen en zullen zij kennis maken met andere manieren van communiceren wat als gevolg heeft dat zij meer grip op de wereld om hen heen krijgen en dat zo hun kennis van de wereld groter wordt. Daarnaast heeft de inzet van schoolvoorstellingen als gunstig effect dat basisschoolleerlingen leren over het uiten van gevoelens. Allereerst leren ze dat je dit kunt doen door middel van theater, maar ze leren ook hoe ze deze gevoelens kunnen overbrengen door te kijken naar hoe anderen dit doen. Het theater is hier bij uitstek een geschikt medium voor, daar dit medium gevoelens in al zijn verscheidenheid toont. Tot slot heeft een schoolvoorstelling het positieve effect dat kinderen in aanraking komen met de podiumkunsten. De opbrengst hiervan is dat basisschoolleerlingen te weten komen wat als wenselijk gedrag wordt ervaren binnen het theater en dat zij om kunnen gaan met de conventies van het theater. Als ze in hun verdere leven een theatervoorstelling bezoeken, weten ze door middel van deze schoolvoorstellingen hoe ze zich moeten gedragen en hoe zij een theatervoorstelling kunnen benaderen. Daarnaast weten de leerlingen, door in aanraking te komen met theater, dat dat ook iets is waar je goed in kan zijn. Voornamelijk voor kinderen die minder goed zijn in vakken als taal zal dit een

gunstig effect zijn, daar zij op deze manier meer zelfvertrouwen kunnen krijgen.

Schoolvoorstellingen zijn dus belangrijk binnen het basisonderwijs omdat de gunstige effecten die zij met zich meebrengen een positief effect hebben op het leven van basisschoolleerlingen en de ontwikkelingen die zij ondergaan. Echter, het belang van schoolvoorstellingen zou nog groter kunnen zijn door verbeteringen op het gebied van schoolvoorstellingen. Zo zouden basisschoolleerlingen nog meer van schoolvoorstellingen kunnen leren wanneer deze beter aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen en het onderwijsprogramma dat zij volgen. Op die manier kunnen zij meer kennis uit de voorstelling halen, hier meer plezier aan beleven en misschien is het in de toekomst dan ook een kleinere stap om op eigen initiatief naar het theater te gaan. Daarentegen kunnen ook scholen zaken verbeteren. Dit betreft dan voornamelijk de visie op cultuur- en kunsteducatie en de betrokkenheid van de leerkrachten. Wanneer een leerkracht enthousiasme uitstraalt tijdens het voorstellingsbezoek en het voorbereiden hiervan, bestaat er een grotere kans dan een kind enthousiaster in de zaal zal zitten en dat het in zijn verdere leven enthousiaster tegenover theater zal staan. Het ontwikkelen van een duidelijke visie op cultuur- en kunsteducatie is, vooral, voor de theatergezelschappen praktisch. Door het ontbreken van deze visie is het voor hen lastig om goed aan te sluiten bij deze visie en eventuele wensen van de school.

Het leveren van een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van basisschoolleerlingen qua theatereducatie en de algemene ontwikkeling is dus het belang van schoolvoorstellingen binnen het basisonderwijs. Echter, ik ben mij er van bewust dat ik mij binnen dit onderzoek richt op de opvattingen van theatergezelschappen en basisscholen, naast de uitkomsten van onderzoek door wetenschappers. Een voorstel voor een vervolgonderzoek zou dan ook zijn om kinderen binnen het onderzoek te betrekken, door middel van observaties en/of gesprekken met de leerlingen. Dit onderzoek zou zich kunnen richten op de bijdrage van schoolvoorstellingen binnen de ontwikkeling van kinderen, wanneer kinderen een tijdlang structureel gevolgd worden. Hierdoor zal er een vollediger beeld van het belang van schoolvoorstellingen kunnen ontstaan.

Geraadpleegde bronnen

Wetenschappelijke publicaties

Damen, Marie-Louise. *Cultuurdeelname en CKV. Studies naar effecten van kunsteducatie op de cultuurdeelname van leerlingen tijdens en na het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht, 2010

Dieleman, Cock. *Het nieuwe theaterleren. Een veldonderzoek naar de rol van theater binnen Culturele en Kunstzinnige Vorming op havo en vwo*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010

Dieleman, Cock. "De X Factor van theatereducatie. Educatieve activiteiten rondom theatervoorstellingen." *Onderzoeksconferentie Cultuureducatie 2011*. Juni 2011.

Dieleman, Cock. "Theatereducatie in de praktijk. Interviews met educatiemedewerkers van theaterinstellingen." *Onderzoeksconferentie Cultuureducatie 2012*. Juni 2012.

Haanstra, Folkert. *De Hollandse Schoolkunst: Mogelijkheden en beperkingen van authentieke kunsteducatie*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, 2001.

Heusden, Barend van. *Cultuur in de Spiegel: naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen en SLO – het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, 2010.

Levy, Jonathan. *Practical Education for the Unimaginable*. Charlottesville, Virginia: New Plays. 2001. In: Shifra Schonmann. " "Master" versus "Servant": Contradictions in Drama and Theatre Education." *The Journal of Aesthetic Education* 39:4 (2005): 31-39.

Schonmann, Sylvia. *Theatre as a Medium for Children and Young People*. Dordrecht: Springer, 2006.

Swartz, Larry "Theatre for Young People: Does It Matter?" In *How Theatre Educates: convergences and counterpoints with artists, scholars and advocates*, redactie Gallagher and Booth (Toronto: University of Toronto Press, 2003), 198-206.

Niet-wetenschappelijke publicaties

Andringa, Silvia. "Bemoei je d'r niet mee! Verontrusting en ergernis over de onstuitbare opmars van de kunsteducatie." In *Uitgelicht: Nederlands jeugdtheater anno 2002*, redactie Bregje Boonstra, Dennis Meyer en Berthe Spoelstra (Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2002), 91-100.

Joosten, Els Joosten. "Publieksbegeleiding een noodzaak?" In *Jeugdtheater geen kinderspel: Beknopte geschiedenis van het jeugdtheater in Nederland*, redactie door Rob Erenstein (Amsterdam: Nederlands Theater Instituut, 1991), 99-106.

Meyer, Dennis. "De vinexlocatie: het jeugdbestel onder de loep genomen." In *Uitgelicht: Nederlands jeugdtheater anno 2002*, redactie door Bregje Boonstra, Dennis Meyer en Berthe Spoelstra (Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2002), 43-56.

Meyer, Dennis. "Samen naar een nieuw publiek. Een Nederlandse blik op het Paletfestival." In *Pop-up! De plek van kinderen en jongeren in een dynamisch podiumlandschap*, redactie door Marijke De Moor, Ann Olaerts, Maarten Soete en Anna van der Plas, red, *Pop-up!* (Brussel: Vlaams Theater Instituut, 2009), 22-30

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. *Handboek verantwoording cultuursubsidies: Instellingen 2009-2012*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2008.

Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling. "Kunstzinnige oriëntatie." Bezocht op 27 december 2012.
<http://www.slo.nl/primair/leergebieden/kunstencultuur/>

Rompay, Theo van. "Kunst- en Cultuureducatie" In *Pop-up! De plek van kinderen en jongeren in een dynamisch podiumlandschap*, redactie door Marijke De Moor, Ann Olaerts, Maarten Soete en Anna van der Plas, red, *Pop-up!* (Brussel: Vlaams Theater Instituut, 2009), 141-143

Vraaggesprekken

Boer, Nicole den, leerkracht groep 4 Christelijke basisschool Het Baken, Veenendaal. 3 december 2012.

Giampaola, Sara, educatief medewerkster Theatergroep Max., Rotterdam. 19 december 2012.

Israels, Sander, voorzitter Theater Stuiter, Amsterdam. 28 november 2012.

Vermij, Monique, leerkracht groep 1/2 Katholieke basisschool De Kameleon, Utrecht. 6 december 2012.

Wit, Marjolein de, leerkracht groep 7 Katholieke basisschool De Vuurvlinder,

Veenendaal. 17 december 2012.

Witmaar, Gianna en Erna van den Berg, educatief medewerkster en regisseur
theatergroep Stella Den Haag. 5 december 2012.

Bijlagen

Vraaggesprekken leerkrachten

Nicole den Boer – Het Baken, Veenendaal

3 december 2012

Waarom bezoeken jullie met jullie school voorstellingen of laten jullie groepen hier op school komen?

Binnen het CPOV⁵¹ hebben we de WET, de werkgroep educatieve theatervoorstellingen, en die zorgen er eigenlijk voor dat alle kinderen van de basisschool in aanraking komen met podiumkunsten. En dat vinden wij ook belangrijk. Nou is het wel zo dat wij als school er voor gekozen hebben om niet elk jaar alle groepen te doen, dat is voor ons te begroetelijk. Bij ons gaan de groepen 2, 3, 4 en 7, dus ze komen in die acht jaar Baken vier keer in aanraking met podiumkunsten. Dat wordt dus allemaal geregeld via de WET en die beoordelen ook of de voorstelling goed is, die zorgen ervoor dat er een lesbrieven komt zodat we het goed kunnen voorbereiden en dat we het nog kunnen nabespreken maar ook dat het goed geëvalueerd wordt. Uhm, ja, waarom doen we daar aan mee? Ik denk omdat we het toch wel belangrijk vinden, dat niet alleen taal en rekenen, maar dat de kinderen ook in aanraking komen met de creatieve kant en één van die dingen is dan theater.

U verbindt er dus geen speciale doelen aan?

Je hebt dus wel de WET, en die zoekt wel voorstellingen uit waarmee je kunt voldoen aan de kerndoelen en die doelen zijn dus ook altijd wel in de lesbrieven verwerkt. En daar wordt ook wel op geëvalueerd; heeft het aan de verwachtingen of aan de doelen voldaan?

Gebeurt dat met de hele groep van de WET of per school?

Per school. Wij sturen dan een evaluatieformulier in en de WET evalueert dan inderdaad of er aan de doelen tegemoet is gekomen. Daarnaast is er ook een nieuw initiatief in Veenendaal. We hebben altijd School en Sport gehad, dat is een initiatief van de gemeente waarbij de bovenbouwgroepen in aanraking komen met allerlei sporten. Dat is overgewaaid naar school en cultuur. Daarbinnen kun je dus kiezen, het is voor de groepen 1 tot en met 8, wat een discipline van kunst en cultuur is waar je graag meer aandacht aan wil

⁵¹ De afkorting CPOV staat voor Stichting Christelijk Primair Onderwijs Veenendaal en Omgeving, de stichting waaraan Het Baken verbonden is.

besteden. Daar zit er goed in, er zit eigenlijk van alles in. En in sommige gevallen is het niet zozeer podiumkunsten, maar wel bijvoorbeeld een muzikant in de klas. Dus dat er iemand naar de scholen toekomt, of dat wij naar de muziekschool gaan en op die manier in aanraking komen met theater of met muziek. En daar zijn dan ook wel doelen aan verbonden. Bijvoorbeeld, we gaan met de groepen 5 naar het Viseum⁵², dus dat is meer de museumkant, en daar is de tentoonstelling *Jet en Jan*, welke weer goed aansluit bij de geschiedenis methode die wij hier hebben. Dus dan kun je ook mooi aansluiten bij de doelen die in de methode staan.

Dus u kijkt bij kunst educatie niet alleen naar de culturele doelen maar ook naar de doelen van een vak als aardrijkskunde of geschiedenis?

Ja, we proberen als school nu ook wat meer naar thematisch werken over te gaan, waarbij je eigenlijk de doelen van aardrijkskunde of geschiedenis, creatieve vakken allemaal binnen één thema kan hangen en dan daar ook al die activiteiten aan op te hangen.

Zijn er ook wel eens groepen die hier op school voorstellingen komen geven of gaat u echt naar het theater zelf?

Nee, we hebben hier op school ook wel eens voorstellingen maar dat is dan meer bijvoorbeeld vanuit het CHE⁵³, vanuit de pabo, dat er een groep studenten een opdracht moet doen. Dat hebben we eigenlijk wel elk jaar, en die komen dan hier een voorstelling geven.

Wat heeft uw voorkeur? Op school of in het theater?

Ik vind een mix wel leuk. Ik denk dat het heel erg leerzaam en leuk is voor kinderen om naar een Lampegiet⁵⁴ te gaan, ik denk echt dat als je ze daar nu mee grootbrengt dat dan later de stap naar de podiumkunsten veel kleiner is. Maar ik vind het ook erg leuk om studenten hier te hebben, en om te zien hoe ze met heel weinig iets heel leuks neer kunnen zetten. We hebben dus eigenlijk wel van alles wat. We doen bijvoorbeeld nu met de kerst een musical, dus niet alleen in groep 8 de afscheidsmusical, maar gewoon ook al eerder.

⁵² Het Viseum is het Historisch Museum van Veenendaal.

⁵³ CHE staat voor de Christelijke Hogeschool Ede

⁵⁴ De Lampegiet is het theater van Veenendaal.

Uw algemene ervaring met schoolvoorstellingen is dus positief?

Ja.

U ervaart dus geen rondslomp rondom het gaan naar een theater?

Nee, ook dat is door de WET goed geregeld. Voor de onderbouw worden bussen geregeld en in de bovenbouw gaan ze met de fiets. En dat is voor de leerkrachten geen probleem; je gaat er heen en we staan er als team allemaal achter. Het is zo goed geregeld, dat helpt zeker wel. We hoeven de voorstelling niet zelf uit te zoeken, je krijgt een lesbrief, vervoer wordt geregeld; het is gewoon leuk om er naar toe te gaan. Absoluut een feestje.

U had het net al kort over een lesbrief, hoe wordt deze op uw school ingezet? Is deze puur als voorbereiding op de voorstelling of valt er ook een diepere laag in te ontdekken?

Meestal niet. Meestal is het inderdaad: je krijgt de lesbrief en je weet ook eigenlijk pas een week of twee/drie van te voren waar die voorstelling over gaat. Dus het is ook wel erg lastig om zoiets aan een thema te hangen of om dat dan heel groot aan te pakken. We weten van tevoren wel ongeveer wanneer we gaan, maar je hoort inderdaad op het laatst pas dan en dan gaan we. Dus het is wel lastig om daar heel goed en groots mee uit te pakken. En ik moet ook wel zeggen dat omdat hij voor ons wordt uitgezocht, het onderwerp je de ene keer meer aanspreekt dan de andere keer. En ik denk wel dat persoonlijke voorkeur van de leerkracht mee speelt in hoe ze het materiaal inzetten. Maar ook, komt het uit qua timing? Verder speelt de discipline ook een grote rol. Als je een hele interactieve dansvoorstelling hebt, kun je het aan een ander haakje ophangen dan wanneer het, bijvoorbeeld, de tweede wereldoorlog is.

De lesbrief sluit wel altijd aan op de groep, of niet?

Ja, meestal wel. Er wordt ook wel heel goed gekeken naar welke groepen er gaan. Van wat is de doelgroep, hoe oud zijn de kinderen, wat is hun voorkennis, wat is de lesdoelen; ik ben daar wel erg over te spreken.

Het scheelt, denk ik, ook wel dat er een aantal leerkrachten in de WET zelf zitten die hier zicht op houden.

Absoluut, en die doen het al een hele tijd. En nog zeggen zij ook wel van, ja je kiest uit een boekje dus er zitten soms toch wel voorstellingen in, en dan vooral op identiteitgebied, waarvan de leerkrachten dan terugkomen van 'Oh,

hoe hebben ze dit uit kunnen zoeken?’ Maar goed, dat is vooraf ook eigenlijk wel lastig in te schatten. Ik denk dat we in 80 à 90 % van de gevallen heel tevreden mogen en kunnen zijn.

Vindt u de lesbrief een toevoeging ten opzichte van de schoolvoorstelling?

Ja, want wat is anders je doel? Als je geen lesbrief hebt, is eigenlijk je doel het theater bezoek. Is ook leuk, maar ik denk dat je dan wel wat mis loopt. Dat het dan heel erg zonde is. Want een theaterbezoek op zich is leuk, maar als je naar het theater gaat dan zoek je wel iets. Wat dat is ligt natuurlijk aan waar je naar toe gaat, maar ik denk toch wel dat je een betekenis van een voorstelling zoekt. Een lesbrief is dus, voor mij, wel een absolute voorwaarde om gericht naar een voorstelling te gaan.

En dat geeft dan ook waarde aan het bezoek binnen het onderwijs?

Ja. Ik vind het anders heel zonde om ergens naar toe te gaan. Maar goed, dat ligt ook wel een beetje aan mijn achtergrond. Ik kom zelf uit het bedrijfsleven en ik ben ook op school eigenlijk altijd, bewust of onbewust, zoekende naar wat het doel van iets is en of het bereikt is. Dat is een hele zakelijke benadering, maar ik vind dat ook bij cultuur heel belangrijk. En ook, heb je een doorgaande lijn. Daarom ben ik ook heel blij met een WET en dat je zeker weet dat kinderen hier gewoon vier keer in hun schoolcarrière daar heen gaan en zo met theater in aanraking komen.

U zei net: daar leren ze wat van. Wat leren ze dan precies?

Dat ligt aan de voorstelling natuurlijk, maar buiten dat leren ze denk ik hoe je je in een theater gedraagt. Ik denk dat ze ook enorm onder de indruk zijn van zo’n hele zaal, van een podium. Maar ook van wat er allemaal mogelijk is op het podium en dat ze gaan denken over of het hen zelf leuk lijkt om op een podium te staan. Het valt mij altijd op bij kinderen dat als het interactief is, de kinderen willen altijd het podium op. Terwijl als je bij volwassenen kijkt, en er wordt gevraagd wie wil dan zie je iedereen terugdeinzen. En ergens is dat hartstikke jammer, want dat stukje onbevangenheid en gewoon lekker genieten van wat er gebeurt en op je af laten komen hebben kinderen natuurlijk heel sterk. Dus ja, wat leren ze. Ik denk een stukje verwondering, nieuwsgierigheid. Het blijft altijd triggeren. Zo van ‘Die mooie zaal, en wat gaat daar dan nu gebeuren?’

Ook nog in groep zeven, als ze al vaker een voorstelling gezien hebben?

Ja, dat denk ik wel. In groep zeven werken ze toch al een beetje naar de eindmusical toe, dan staan ze dus zelf op zo'n podium. Ik denk dat ze een stukje angst hebben overwonnen op het moment dat ze daar dan ook al een keer geweest zijn. Wat wij, bijvoorbeeld, ook erg stimuleren is om naar de musical te gaan van het CLV⁵⁵. Dat is vaak net voordat hun eigen musical is en dan kunnen ze toch al even zien van wat kinderen op die leeftijd kunnen neerzetten en dat zij zelf ook zoiets kunnen. De musicals van het CLV maken zij natuurlijk ook helemaal zelf en dat laat aan de leerlingen ook zien dat er altijd wel wat is. Je hoeft niet goed te kunnen zingen om bij de musical te komen. En dat is hier ook wel, als je groep 8 ziet. De leerkracht zoekt natuurlijk wel die rollen uit, maar er is voor iedereen wel een plek. Ook al vind je het doodeng om daar te staan. En dat is dan wel erg leuk om te zien.

Wat zou u zelf nog willen veranderen op het gebied van schoolvoorstellingen?

Ik zou heel graag meer cultuur in de school willen brengen. Maar ik ben ook heel realistisch, er ligt daarvoor te veel druk op de opbrengst van de zaakvakken zoals taal en rekenen. Dat thematisch werken waar wij naar toe willen, leent zich hier natuurlijk wel voor. Ik vorm samen met twee andere leerkrachten de cultuurcommissie binnen school en wij stimuleren wel om binnen een thema niet alleen de creatieve vakken hier aan te hangen, maar ook de andere vakken. Ook om te laten zien dat dat gewoon kan. Als je echt zou kijken naar wat ik het liefste wil, is dat een creatieve school. Omdat ik denk dat als je lekker in je vel zit, wat je kunt stimuleren door de creativiteit van kinderen naar boven te halen, dat je beter presteert. Hoe vaak zijn het niet de kinderen die zo veel moeite hebben met rekenen, die verschrikkelijk creatief zijn. Dat is zo mooi om te zien, hoe die kinderen dan ineens in het middelpunt staan. Ook met toneel. Kinderen die communicatief minder sterk zijn, als je die in een rol zet bloeien ze helemaal op. Ik zie dus enorm veel meerwaarde in het stimuleren van de creativiteit, en dan niet alleen op het gebied van de podiumkunsten.

⁵⁵ CLV staat voor het Christelijk Lyceum Veenendaal, een christelijke middelbare school in Veenendaal.

Monique Vermij – De Kameleon Utrecht

6 december 2012

Waarom nemen jullie schoolvoorstellingen op in jullie lesprogramma?

Omdat we het toch wel belangrijk vinden dat, zeker aangezien onze leerlingen niet zo snel zelf naar een theater toe gaan of mee genomen worden door hun ouders, kennis maken met theater. Dat ze weten dat dat er ook is. Dat ze leren dat je in een verhaal mee kan gaan en in een fantasiewereld terecht kan komen. Ook is het belangrijk dat ze plezier hebben daarin. Maar ik denk ook theater en muziek manieren zijn om emoties te uiten. Je kunt dat wat de speler of muzikant over wil brengen zelf ook voelen en daar daarna nog over nadenken. Soms is het een verhaal met een boodschap, dan kun je er daarna nog over praten.

Dus met de inzet streven jullie meer sociaal-maatschappelijke doelen na dan de kerndoelen die door de SLO opgesteld zijn?

Ja, en ik denk dat het feit dat ze er kennis mee maken het belangrijkste voor ons is. Mede doordat velen van onze leerlingen er anders nooit mee in aanraking zouden komen.

Vakken als taal en rekenen zijn op jullie school heel belangrijk. Verwerken jullie dit ook nog in de schoolvoorstellingen of staat dit er los van?

Nee, dat staat er los van. Ik moet zeggen dat we ook wel kijken naar het budget dat we hebben. We hebben nou eenmaal niet zoveel budget, ook omdat we een bioritmenrooster hebben. Daar gaat al heel veel geld naar toe. Wel hebben we één keer per jaar een schoolvoorstelling voor peuters en kleuters hier op school en dan wordt er wel gekeken naar of het past bij de doelgroep, is het wel een redelijk bekend verhaal? En dan ook naar de prijs. We kijken op zo'n moment niet naar of het talig genoeg is, want meestal is dat wel het geval natuurlijk.

Hebben jullie een voorkeur voor voorstellingen in een theater of op school zelf?

Meestal hebben we het op school, omdat dit voor ons als school goedkoper is. We hebben nu al een aantal keer een voorstelling van het UCK gehad, en die komen voornamelijk naar scholen zelf. De peuter- en kleutervoorstelling is

ook hier op school, omdat we het leuk vinden om ouders van buitenaf van peuters dan ook naar onze school kunnen komen en dan de school kunnen zien.

Zouden jullie wel graag naar het theater gaan?

Ja, als het budget het toe zou laten zou ik dat graag willen. Dan is het natuurlijk nog een groter uitstapje en nog veel spannender want veel kinderen zijn nog nooit in het theater geweest dus dan is het een nog grotere ervaring. Een groot podium, de rode doeken ervoor; de hele sfeer zeg maar. Maar omdat we niet veel kinderen op deze school hebben, past het ook gewoon in de gymzaal. Als je bijvoorbeeld op een school tien kleuterklassen hebt, dan snap ik dat je eerder naar een theater gaat. Bij ons past het gewoon in de gymzaal dus daarom hebben we hier ook nog niet echt over nagedacht, over deze mogelijkheid.

Bezoeken jullie leerlingen elk jaar een voorstelling, of wisselt dit nog wel eens?

We proberen wel elk jaar de kleuters en de onderbouw een voorstelling te laten bezoeken. De bovenbouw heeft toevallig vorig jaar heel veel voorstellingen bezocht, maar dit is elk jaar verschillend. Dat ligt, wederom, weer aan het geld. Ik had het graag anders gehad, maar het is helaas niet anders. We proberen het wel, maar het is niet elk jaar mogelijk.

Bent u van mening dat schoolvoorstellingen een toevoeging zijn op het onderwijs?

Ja, omdat ik vind dat sommige kinderen moeten kunnen ervaren en ontdekken dat dat er ook is. Dat je muziek hebt en dans en theater en dat je daar uiteindelijk ook iets mee kan doen. En ook al zijn we heel erg gefocust op taal en rekenen, niet iedereen blinkt daar in uit. En dan vind ik het juist belangrijk dat kinderen zien van: "Oh, dat is er ook en daar kun je ook heel goed in zijn en verder in gaan in de toekomst." En daarbij denk ik dat het goed is dat de kinderen leren dat je ook in dingen als muziek, dans en theater je emotie kwijt kan. Het is ook goed voor het sociale aspect. Niet alleen om er naar te kijken of om er over te praten, maar ook om het zelf te doen.

Is het dan, in dat opzicht, ook een manier om de kinderen een groter wereldbeeld mee te geven?

Ja, ook. Maar ook om even in een fantasie wereld te durven stappen en daar in mee durven gaan.

Is er bij de voorstellingen die jullie als school zijnde bezoeken ook educatief materiaal beschikbaar?

Ja, dit zijn dan bijvoorbeeld lessen die passen bij het thema waar de voorstelling over gaat. Het kan ook tastbaar materiaal zijn. Zo heb ik een keer gehad dat vanuit het Filiaal, die voorstelling ging toen over een ganzenbord, we een ganzenbord toegestuurd kregen. In dat spel zaten dan weer allerlei vragen waar je het dan in de klas over kon hebben. Maar soms is het ook gewoon meer een lesje afwerken. Ik vind het persoonlijk leuker als je echt materiaal krijgt en daar mee aan de slag kan.

Maken jullie daar ook echt tijd voor vrij?

Ja, maar ik denk wel dat dat per leerkracht verschillend is. Ik vind het bijvoorbeeld heel leuk en dan doe je het ook sneller. Maar ik denk niet dat iedere leerkracht daar hetzelfde over denkt. Vaak wordt het toch ook wel overgeslagen. Het is ook wel afhankelijk van of de lesbrief of het materiaal echt toegevoegde waarde heeft en hoe het gemaakt is. Als het er mooi uitziet en als er echt goed over nagedacht is, dan vind ik het ook heel leuk om te geven. Als dit minder aantrekkelijk is, en het sluit niet zo goed aan, dan laat ik het sneller zitten dan wanneer het er leuk uitziet.

Als het minder aantrekkelijk is, haalt u er dan ook geen elementen uit om op een andere manier te verwerken?

Dat zou kunnen, dat verschilt per keer. De ene keer haal ik er iets uit en vertel er dan over in de klas en de andere keer volg ik de les wel helemaal. Dus dat is heel wisselend.

Gaan de lessen meestal in op hoe kinderen zich dienen te gedragen of op de voorstelling zelf?

Naar mijn idee echt op de voorstelling zelf. Ik ga zelf wel altijd in op wat er van de kinderen verwacht op, maar dit is geen aparte les. Het materiaal gaat echt meer in op het thema van de voorstelling.

En is dat een toegevoegde waarde op de voorstelling?

Dan wel. Maar dat ligt ook heel erg aan wie het heeft gemaakt en of diegene ook ervaring heeft in het onderwijs, merk ik. Soms krijg je dingen

toegestuurd waarvan je denkt 'dat sluit niet zo goed aan bij, bijvoorbeeld, de kleuters.' Dat is ook erg wisselend. De ene theatergroep is daar beter in dan de andere.

Zit er dan een groot verschil tussen, bijvoorbeeld, het Filiaal en het UCK?

Ik heb zelf in mijn stagetijd de mogelijkheid gehad om een snuffelstage bij het Filiaal te lopen en ik vind dat een leuker bedrijf dan het UCK. Ik ben eigenlijk niet zo'n fan van het UCK. Het Filiaal is, naar mijn idee, verrassender en mooier. Het is wat grootser opgezet, ook omdat zij wel in een schouwburg kunnen spelen. En het materiaal bij de voorstellingen ziet er wat mooier en gelikter uit; wat professioneler. En bij het UCK merk ik zelf dat ik niet altijd het idee heb dat de lessen die zij geven echt altijd een toevoeging zijn. Daarvan is de kwaliteit van de voorstellingen ook wat wisselend. Overigens vinden de kinderen het altijd wel leuk hoor, wat het ook is. Het is afwisseling op het dagelijkse rooster van school en het brengt spanning met zich mee.

Wat zou je zelf het liefst zien veranderen op het gebied van schoolvoorstellingen en het educatief materiaal dat hier bij hoort?

Dan zou ik het liefst willen dat iedere klas gewoon naar een voorstelling kan gaan die voor die groep geschikt is en misschien is het dan ook wel leuk om als we het bij een vak over een bepaald onderwerp hebben er een voorstelling aan gekoppeld kan worden zodat het helemaal past bij de belevingswereld van de leerlingen. En aansluiting op de lessen dan, dat zou natuurlijk helemaal geweldig zijn. Meer vraaggestuurd in plaats van aanbodgestuurd. Helemaal ideaal zou natuurlijk zijn dat we aan een theatergroep kunnen vragen of ze een voorstelling over een bepaald thema kunnen maken.

Marjolein de Wit – De Vuurvlinder, Veenendaal

17 december 2012

Waarom nemen jullie schoolvoorstellingen op in jullie lesprogramma?

Omdat wij het belangrijk vinden dat kinderen in contact komen met theater, dat ze gewoon eens in het jaar in het theater komen en dan hopen we dat ze daarna zo enthousiast zijn dat ze dat blijven doen in hun latere leven.

Verbinden jullie nog specifieke doelen aan het bezoeken van zo'n schoolvoorstelling? En zijn dit in het algemeen dan sociaal-maatschappelijke doelen of eerder de doelen die vanuit de SLO opgesteld zijn?

Sowieso is het zo dat er bepaalde lessen vooraf en achteraf zijn. Echte doelen hebben we wel opgenomen in het schoolwerkplan en daarmee willen we de leerlingen dus kennis laten maken met verschillende disciplines, dus zowel theater als dans als muziek. Dat ze daar toch gewoon hun portie van meekrijgen.

Maar dus niet een voorstelling over het onderwerp pesten en dat jullie daar dan allemaal doelen aan hangen.

Nee. Want dat is erg afhankelijk van het aanbod dat er is. Aan de hand daarvan kijken we hoe we dit in ons onderwijs kunnen integreren.

Jullie zijn ook verbonden aan de W.E.T., de Werkgroep Educatieve Theatervoorstellingen. Wat vinden jullie van dit initiatief?

Wij zijn erg blij met de W.E.T., want daardoor wordt er werk uit handen genomen. De W.E.T. kijkt welke voorstellingen hen geschikt lijkt om aan te bieden. Daarbij wordt er met de betreffende groep contact opgenomen of er lessen beschikbaar zijn. Zo niet, dan worden die er nog bij gemaakt. En op die manier krijgen de scholen een soort van hapklare brokken voorgeschoteld, wat erg fijn.

Dus jullie zouden niet liever zelf voorstellingen uitkiezen met bijvoorbeeld de gedachte dat het goed bij een bepaalde lesmethode past?

Je kunt natuurlijk kijken of je dat daarnaast nog kan doen. Maar dat wat de W.E.T. aanlevert, is eigenlijk altijd wel een mooi, compleet pakket.

De voorstellingen die de W.E.T. aanbiedt vinden eigenlijk altijd plaats in het theater. Vindt u dit een voordeel ten opzichte van een voorstelling op school zelf?

Het voordeel daarvan is dat de kinderen ook echt in het theater zelf komen en daarmee het theatergevoel ook beleven. We hebben ook wel eens een toneelstuk gehad hier op school, dat is ook leuk, maar het is niet zo dat het één dus niet leuk is en het ander wel. Maar het is ook wel de doelstelling van de W.E.T. om groepen gewoon naar het theater te krijgen.

De plek waar de voorstellingen plaatsvinden, draagt dus in wezen wel bij aan waarom jullie schoolvoorstellingen opnemen in het lesprogramma?

Ja.

Zijn schoolvoorstellingen überhaupt een toevoeging op het onderwijs?

Ik vind het gewoon wel belangrijk. Ik bedoel, anders kun je alles wel schrappen. Ik denk dat schoolvoorstellingen juist wel dingen zijn die kinderen bijblijven. Even het doorbreken van het normale schoolstramien. Maar ook wat voor een dingen worden er in zo'n voorstelling besproken? Daar kun je in de klas ook weer verder mee gaan of juist van te voren al kort over hebben.

Ook om de kinderen kennis te laten maken met andere manieren van uiten?

Ja, precies. Er is meer dan taal alleen, je kunt ook dingen overbrengen door middel van muziek of toneelspelen.

U had het net al kort over lessen. Wordt dat hier op school echt toegepast?

Ja. Op het moment dat er een voorstelling is, dan kijken we wat het lesaanbod is en besluiten we of we daar ook mee aan de gang gaan. Soms gaat zo'n les in op wat dat nou is, toneelspelen, en hoe je dat zelf kunt doen. Bijvoorbeeld, hoe ziet het er nou uit als iemand boos kijkt en hoe kun je laten zien hoe boos je bent. Maar lessen kunnen ook ingaan op het herkennen van,

bijvoorbeeld, muziek en hoe je dan met ritmes om kan gaan. Maar de inhoud en het toepassen van lessen is erg afhankelijk van de voorstelling.

Het wordt dus wel echt ingezet als voorbereiding op de voorstelling zelf?

Ja, of achteraf. Dat kan ook. Even terugkijken op wat de leerlingen nou gezien en ervaren hebben.

Sluit het materiaal goed aan bij de groepen?

Meestal wel. Er wordt vanuit de W.E.T. ook wel echt gekeken dat het voor de leeftijdsgroep ook echt geschikt is. Het kan natuurlijk wel eens zo zijn dat het niet honderd procent aansluit, maar doorgaans sluit het gewoon wel goed aan.

Waarom zetten jullie het educatief materiaal in? Om meer uit de voorstellingen te halen of omdat het verwacht wordt...

Beide. Sowieso is het wel een meerwaarde voor de voorstelling als kinderen daar op voorbereid zijn op een bepaalde manier. Want je kunt heel goed merken dat op het moment dat ze niet voorbereid zijn, er een soort van afkeer optreedt. Terwijl als ze wel goed voorbereid zijn, gaan ze veel meer in de voorstelling mee. Soms wordt het publiek er ook bij betrokken, en dan merk je goed in hoeverre de leerlingen voorbereid zijn door middel van het materiaal.

Vindt er na afloop van de schoolvoorstelling ook nog een evaluatie plaats?

Ja. Er wordt vanuit de W.E.T. eigenlijk ook wel verwacht dat je na de voorstelling het met de leerlingen nog even over hebt. Maar er is ook een evaluatie vanuit de leerkrachten zelf. Die evaluatie richt zich dan op vragen als wat vond je er van? Soms gaat het dan ook over het vervoer, maar ook hoe was de lesstof, wat heb je daar van gevolgd, wat vond je van de voorstelling zelf? Dat je terugkijkt naar of de voorstelling aan de verwachtingen heeft voldaan, ook binnen de klas zelf.

Zijn er nog dingen op het gebied van schoolvoorstellingen en het bijbehorende materiaal die u zou willen veranderen?

Je bent natuurlijk wel afhankelijk van wat theatermakers maken. De W.E.T. probeert wel bij te houden wat een leerling al gehad heeft qua voorstelling en

past zijn programma en aanbod daar wel op aan. Maar verder ligt het er maar gewoon aan of de W.E.T. zegt: 'die voorstellingen kunnen we aan scholen laten zien.'

Als u de mogelijkheid zou hebben om bij theatergroepen onderwerpen aan te mogen dragen, zou u die dan grijpen of niet?

Daar heb ik nooit zo over nagedacht. Het is meer andersom. Dat je een bepaald aanbod krijgt en dan kijkt van of je daar op ingaat of niet en niet andersom. Juist dat aanbod kan soms ook motiverend werken om bepaalde onderwerpen aan te snijden in de klas waar je anders nooit aan gedacht zou hebben.

Vraaggesprekken theatergezelschappen
Sander Israels – Theater Springer, Amsterdam
28 november 2012

Waarom maken jullie schoolvoorstellingen?

Dat is begonnen, lang geleden, toen ik en een paar anderen van de opleiding⁵⁶ kwamen was er, net als nu, weinig werk. De meeste van ons wilde aan de slag bij grote gezelschappen en daar voorstellingen maken. Maar niemand zat op ons te wachten. Toen gingen we zelf voorstellingen maken, maar daar kwam bijna geen publiek op af. Eigenlijk alleen vrienden, familie en kennissen. En toen kreeg iemand het idee van: nou, als je nou eens op scholen gaat spelen, heb je tenminste een gemotiveerd publiek. Geleidelijk aan bleek ook dat dat leuk was. De kinderen waren heel duidelijk in hun reactie; als iets niet goed was, merkten we het ook. Dus uiteindelijk is iets wat in nood geboren was uitgegroeid tot een passie.

Jullie hebben geen educatief medewerker in dienst, doen jullie alles ook echt helemaal zelf?

We hebben wel eens iemand die speciaal voor educatie wat dingen doet en onderwijzers die teksten doorlezen, maar het is niet een vaste functie binnen het gezelschap.

Wat willen jullie eigenlijk bereiken met jullie voorstellingen?

Als je kijkt naar de essentie, vinden we het vooral leuk om voorstellingen te maken, dat is ons voornaamste doel. En ja, er zijn altijd wel nuttige dingen die je aan leerlingen kunt vertellen binnen voorstellingen waar je in het lesprogramma niet aan toekomt. Er zijn te veel onderwerpen eigenlijk, dus een hele hoop laten we ook liggen. Maar als een onderwerp zich steeds weer opdringt, dan maken we er een voorstelling van.

En wat voor soort onderwerpen zijn dan dat?

Het heeft veel te maken met de actualiteit. We hebben bijvoorbeeld vorig jaar een voorstelling gemaakt over de 400-jarige betrekking tussen Turkije en Nederland. Maar soms ook over nationalisme, over de verdeling arm-rijk. Dat vinden wij dan interessante onderwerpen.

⁵⁶ De regieopleiding aan de theaterschool van Amsterdam

Spelen jullie die voorstellingen alleen in Amsterdam of in heel Nederland?

Nee, door heel Nederland.

De concurrentie tussen de verschillende theatergroepen is best hoog. Hoe profileren jullie je ten opzichte van groepen als Toneelgroep Max of Theatergroep Stella Den Haag?

Die toneelgroepen werken met een structurele subsidie en moeten daarnaast ook vrij hoge prijzen rekenen om uit de kosten te kunnen komen. Wij hebben geprobeerd om op zo laag mogelijke vaste kosten te gaan zitten, waardoor onze uitkoopprijs veel lager is. We werken niet met structurele subsidies, maar we krijgen wel veel subsidies vanuit veel richtingen en daardoor kunnen we op scholen tegen redelijke prijzen spelen.

En dat is nu in tijden van bezuinigingen natuurlijk alleen maar positief te noemen.

Inderdaad, we worden niet bedreigd met opheffingen. Het is voor ons natuurlijk ook wel moeilijker. Scholen hebben nu ook zoiets van: eigenlijk is het beter om geen geld uit te geven. Als ze moeten kiezen tussen een dak dat lekt of een schoolvoorstelling, dan besteden ze liever het geld aan dat dak.

Wanneer is voor jullie een voorstelling geslaagd?

Dat is vooral een gevoel. Als we met plezier spelen en merken dat er goede reacties uit het publiek komen, dan zijn wij heel tevreden. De subsidiënten hebben soms hele concrete wensen; het aantal voorstellingen, richtvelden, beoordelingen van de scholen. Verder hebben we ook meegemaakt dat de verkoop tegenviel, reacties van scholen schriftelijk tegenvielen. Dan maak je zelf met veel plezier een voorstelling, maar dan wordt het niet goed ontvangen. Maar ook het omgekeerde. We hebben ook producties gehad waarvan we zelf dachten: 'was aardig, maar had beter gekund' en dan krijg je toch goede reacties. Dat ligt ook aan het moment van de voorstelling. Je kunt net met iets komen wat helemaal niet bijzonder is, bijvoorbeeld onze voorstelling over pesten. Er is natuurlijk twee weken geleden iets in het nieuws gekomen over die jongen die door het pesten zelfmoord gepleegd heeft. Dat zegt iedereen: wat geweldig dat jullie met zo'n voorstelling komen. Terwijl dat dan meer toeval is.

Rondom voorstellingen is er ook educatief materiaal aanwezig. Waar richt zich dat op? Is het puur ter voorbereiding op de voorstelling of is het echt verdiepend materiaal?

Beide. Vroeger noemde we het braaf verwerkingsvellen, maar daar ging iedereen om lachen dus dat hebben we toen veranderd in lesbrieven. Bijvoorbeeld rondom de voorstelling Don Quichot die we nu spelen. Daarbij hebben we een lesprogramma voor de hogere klassen en de lagere klassen. Hierbinnen zijn de onderdelen voor en na de voorstelling opgenomen.

Hoe zijn de reacties vanuit de scholen op het beschikbare materiaal? Wordt er veel mee gedaan?

De helft van het aantal scholen doet er wat mee. Ze zeggen allemaal dat ze het heel belangrijk vinden, maar in de praktijk hebben ze net te weinig tijd. We maken de voorstelling wel zo dat het afzonderlijk, dus zonder extra materiaal, te begrijpen is.

Dat vroeg ik mij inderdaad ook nog af; in hoeverre is dat materiaal echt nodig?

De voorstelling moet op zichzelf staan, dat komt ook doordat we vrije voorstellingen spelen. Maar zeker in het onderwijs kun je veel meer maken van zo'n project als je er vooraf lessen over gegeven hebt en na afloop het met de leerlingen verwerkt.

U laat het dus wel echt aan de scholen om er iets mee te doen? Er is geen begeleiding vanuit Stuiter?

Dan doen we wel, dat is niet de vaste praktijk. Maar soms nemen scholen ook bij ons lessen af en dan komt er vooraf iemand lesgeven.

U zei net al iets over het contact met de scholen, dat u reacties van hen terugkrijgt. Krijgt u dit voornamelijk schriftelijk of gaat u ook het gesprek aan?

We hebben een tijdlang schriftelijk gedaan maar dat liep stroef. Dan moest je eindelijk terugbellen van "We hebben nog een vel, wilt u dat alstublieft invullen?" Het is nu vooral mondeling. Dat vindt soms meteen na de voorstelling plaats en soms bellen we na afloop nog even om het na te bespreken en daar komen nuttige dingen uit.

Gaat u in zo'n gesprek ook in op het materiaal, of echt puur alleen de voorstelling?

Beide. We hebben geleerd om zo open mogelijke vragen te stellen rondom de voorstelling. "Is er nog iets wat jullie is opgevallen?" en dan komt daar vrij vaak iets over het lesmateriaal uit.

Bent u tevreden met de rol van scholen in het proces?

Er zijn natuurlijk altijd scholen die meer kunnen doen, maar als je grofweg kijkt vind ik dat scholen goed hun best doen. Zeker als je kijkt naar de kleine rol die wij spelen binnen het onderwijs, vind ik wel dat ze er veel tijd aan besteden. Dit uit zich ondermeer in dat ze bewust voor ons kiezen en dat ze open voor ons staan. Ook kiezen ze bewust voor de onderwerpen die wij aansnijden.

Speelt u altijd uw voorstellingen op scholen of ook in het theater?

Wij spelen 90% van al onze voorstellingen op scholen en dus 10% buiten de school. Op school is, vinden wij, beter want leerlingen lopen makkelijker binnen bij de voorstellingen en blijven makkelijker na afloop met de acteurs praten, je spreekt het personeel meer. Leerlingen voelen zich, denk ik, ook meer betrokken bij zo'n voorstelling. Bij een voorstelling buiten de school, dan komen ze binnen en ze gaan weer weg na afloop; het blijft iets afstandelijks, alsof ze naar een bioscoop gaan. En nu zitten we plotseling binnen hun territorium en zijn we meer onderdeel van wat ze dagelijks doen. Ik denk dat we daardoor meer impact hebben.

Terugkijkend op voorgaande voorstellingen en projecten, zou er dan iets zijn dat u het liefst wil veranderen?

We passen sowieso elke keer dingen aan aan de hand van wat we leren van afgesloten voorstellingen. Wat voor ons wel heel handig zou zijn, is als scholen aangeven welke onderwerpen zij op de theateragenda willen zetten.

Dus meer vraag vanuit de scholen zelf in plaats van aanbod vanuit de groepen?

Ja. We horen wel eens iets uit scholen en daar spelen we als het kan op in, maar dat is meestal kort van tevoren en daardoor voor ons te laat. We hebben bijvoorbeeld de voorstelling 'Reis om de Wereld' en die is eindeloos door scholen aangevraagd, dus die past blijkbaar goed bij de vraag van scholen. Maar ze hadden het ook van te voren kunnen vragen en daar hadden

wij dan op in kunnen spelen. En nu spelen we ook voorstellingen die helemaal niet in hun aandachtsveld zitten. Bijvoorbeeld Nederland Turkije 400 jaar vonden wij een heel goed onderwerp, maar dat leefde totaal niet bij de scholen. Vanuit de scholen kregen we te horen dat het onderwerp niet leefde; het zei de kinderen niks. Ze kregen van de overheid ook geen vraag om er iets mee te doen, wat weer gek is want wij kregen wel veel geld om het te maken en te spelen.

Op de website van Theatergroep Ttuitar stond ook iets over meespeelvoorstellingen. Kunt u daar iets meer over vertellen?

In al onze voorstellingen zit een meespeelelement. Bijvoorbeeld *Klompen, tulpen en halve manen* was een meespeelvoorstelling, maar ons meest gespeelde meespeelvoorstelling is *To Beat or Not To Beat*. Dat gaat over pesten en die spelen we al 10 jaar inmiddels. Steeds ook weer op dezelfde scholen, de eerste en tweede klassen van het voortgezet onderwijs die hem te zien krijgen. Ons procedé bij meespeelvoorstellingen is één of twee hele korte scènes en dan die scène herhalen en de kinderen laten veranderen. En als ze een verandering hebben, dan laten wij hen die ook zelf spelen. Bijvoorbeeld bij pest-voorstelling, dan heb je een pester, een slachtoffer en een meeloper. Dan zeggen we: "Steek je hand op als je iets wilt veranderen". Bijvoorbeeld: het slachtoffer moet beter voor zichzelf opkomen en dan zeggen wij: "Hoe zou hij dat dan kunnen doen? Nou, oké. Kom het maar spelen." Hiermee willen we voorkomen dat het alleen bij praten blijft. Als leerlingen hier moeite mee hebben, stimuleren de acteurs door tips te geven als "Wat als je dit eens doet, of als je het zo eens doet," en dat werkt wel.

Zit er in de reacties van scholen nog verschil tussen een schoolvoorstelling en een meespeelvoorstelling?

Het voortgezet onderwijs en de bovenbouw van het basisonderwijs zijn erg gesteld op meespeelvoorstellingen omdat het daarbij moeilijker is om leerlingen 90 minuten stil te houden. En bij meespeelvoorstellingen speelt het idee van dat ze daar elk moment kunnen staan ook mee, dat maakt het veel spannender. Hierdoor zijn ze ook meer betrokken bij de voorstelling.

Zit er nog verschil in spelen voor een onderbouw of bovenbouw?

Want bij bijvoorbeeld de voorstelling Don Quichot is zowel lesmateriaal beschikbaar voor de onderbouw als voor de bovenbouw.

Ja. In de versie van de voorstelling voor de bovenbouw zit meer tekst. En dingen zoals persoonsverwisselingen, dingen die te ingewikkeld zijn voor kleuters.

Maar u heeft toch de keus gemaakt om voorstellingen voor de hele school te spelen.

Ja. Soms is die keuze inhoudelijk, maar soms is het ook een praktische keuze. Het stuk dat we hadden was geschikt voor de bovenbouw van het basisonderwijs en we dachten, waarom ook niet voor de onderbouw. Dus dan ga je het stuk eens goed doornemen, dingen eruit halen die ingewikkeld zijn, en zo kijken of je het stuk kan handhaven.

Gianna Witmaar en Erna van den Berg – Stella Den Haag, Den Haag

5 december 2012

Waarom maken jullie schoolvoorstellingen?

G: Ik weet niet hoe het ooit begonnen is bij Stella Den Haag, om te kiezen voor zulke voorstellingen, maar je maakt voor jeugd dus dan kom je al snel bij scholen uit, waar de kinderen zich bevinden.

E: Ik denk dat twintig, vijftig jaar geleden het ook, praktisch gezien, vrij snel helder was dat er heel veel kinderen niet naar theater gaan als de ouders dat niet doen. In die tijd waren er ook een paar gezelschappen die expliciet kozen voor het spelen op scholen en een aantal gezelschappen die expliciet kozen om voor in het theater voorstellingen te maken. Alle twee heeft natuurlijk zo zijn voor- en zijn nadelen, of zijn pre's en tegens. Want als je de wijk in gaat, of de school in gaat, dan blijf je bij kinderen in de buurt en bereik je ontzettend veel kinderen of mensen. Als je dat niet doet, dan zorg je ervoor dat kinderen een keer in een nieuwe omgeving terecht komen. Een theater op zich kan dan al een hele belevenis zijn.

Verwondering, verbazing...

E: Precies. Anders in ieder geval dan de omgeving die ze al kennen. Stella heeft er eigenlijk altijd voor gekozen om in het theater voorstellingen te maken. We bestaan nu meer dan 20 jaar en op ongeveer de helft daarvan hebben we een keer een voorstelling gemaakt die naar scholen ging. En na een jaar riepen de mensen die dat zagen: "Jullie moeten dat ook in het theater spelen!" Dus toen waren we binnen de kortste keren weer terug in het theater.

En zit er nog een speciaal doel aan die voorstellingen?

E: Nee, bij Stella is eigenlijk de artistiek leider, Hans van den Boom, de kurk van het bedrijf. Hij schrijft, heeft ook heel lang zelf decors gemaakt, kostuums ontworpen; dus het is eigenlijk een maker, of een kunstenaar. De gedachte, de gedrevenheid om voor kinderen te maken, ontstond volgens mij vooral omdat er een soort artistieke vrijheid gevoeld werd die binnen het volwassenen theater niet bestond, of niet zo goed. Daar waren de grenzen helderder, wat moest of wat niet moest en wat kon en wat niet kon; binnen het jeugdtheater kon veel meer. Van daar uit weet ik zijn wens om voor jeugd

theater te maken. Veel intuïtiever of gekke stapelingen maken, minder anarchistisch.

Wat verstaan jullie precies onder schoolvoorstellingen?

G: Een besloten schoolvoorstelling die aangeboden wordt aan scholen en uitsluitend bezocht worden door schoolklassen en niet door vrij publiek.

U zei net, we hebben wel eens een voorstelling gemaakt die naar de scholen toe ging, wat was dat voor een soort voorstelling?

E: Het ontstond vanuit het idee dat je dan gewoon je decor niet mee hoefde te nemen. Toen is Hans een decor gaan filmen, en dan hadden we eigenlijk alleen onze kostuums en een videoband bij ons. In elk lokaal stond wel ergens een televisie, daar kon de band in gedraaid worden. Wij zaten daar naast en de grap was eigenlijk dat dat wat je zag op toneel, dat kinderen veel sneller dan dat wij wisten integreerde met ons spel. Ze namen volstrekt vanzelfsprekend aan dat ons spel zich in dat wat ze op de videoband zagen afspeelde. De klas bestond in no-time niet meer.

Welke thema's omvatten jullie voorstellingen?

E: Verlies, of weemoed naar vriendschap, of vechten voor een eigen plek.

Maatschappelijke thema's dus?

E: Ja, het is niet dat vanuit daar geschreven en bedacht wordt, het is niet de wens van welk thema zullen we nu eens nemen. Het ontstaat eigenlijk vanuit of dat wat wij aan de hand vinden in de maatschappij.

Er is dus ook geen overlap met vakgebieden zoals aardrijkskunde of geschiedenis?

E: Nee, dat willen we ook bewust niet. Omdat er dan heel snel geen gesprek meer is over artistiekeiteit. Dat hoeft ook niet, maar als je het bij voorbaat uitsluit door een soort thema te kiezen dat alleen maar sociaal is, dan vind ik dat eigenlijk jammer. Want het theater is in principe geen sociaal medium, het is eigenlijk heel asociaal, heel directief. Ik vind het leuk als kinderen ook leren er op die manier naar te kijken, dat de manier waarop je iets verteld net zo belangrijk is als wat je verteld.

G: Het wordt natuurlijk soms wel verwacht, dat is bij ons sowieso niet aan de orde binnen de voorstellingen. Als educatie medewerker kun je natuurlijk wel je materiaal daar op aanpassen. Dat vind ik nog wel iets wat je kunt

onderzoeken, bijvoorbeeld de kernwaarde die voor scholen zijn opgesteld. Maar die zijn ook weer zo breed. Ik ben nu wel bezig met een soort van pilotstudy vanuit een expertisecentrum hier in Den Haag, waarbij de vraag van de school centraal staat. Dat wordt een soort van driehoeksrelatie tussen de school, de theatergroep en het theater waar de voorstelling gaat spelen voor het educatie materiaal dat rondom de voorstelling ontwikkeld wordt. De vraag van de school staat dan dus in die ontwikkeling centraal, maar niet bij het maken van de voorstelling zelf. Op dat gebied zijn er best wel mogelijkheden, maar niet bij het maken van de voorstelling.

Ik zag op de website van Stella Den Haag dat jullie zowel in jullie eigen theater hier als in theaters in het hele land spelen. Is er nog een voorkeur voor waar jullie spelen?

G: Ik als educatie medewerker heb wel de voorkeur om het hier te doen, zodat ik ze ter plekke kan voorbereiden op de voorstelling.

E: En we hebben hier meer tijd vaak.

G: Precies, dan kan je zelf bepalen wanneer ze komen, dan maak je zelf de afspraak met school. En we hebben hier natuurlijk ook alle ruimte. Boven in het gebouw is er nog een grote repetitiezaal, en alles in die ruimte kunnen we wel ombouwen. Zo krijgen ze echt een ervaring vooraf en die mogelijkheid heb je niet bij alle theaters.

En waar bestaat die ervaring dan uit?

G: Van alles. Het doel is om ze daar ontvankelijk te maken voor de voorstelling zelf. Dus je bereidt voor dat ze de goede verwachtingen hebben van de sfeer van de voorstelling. Het is eigenlijk altijd heel sferisch, en meerdere zintuigen die ook geprikkeld worden. Dus niet een verhaaltje over de anekdote en het personages bijvoorbeeld, dus niet informatief maar juist heel erg ervaringsgericht eigenlijk. En dat kan echt van alles zijn, dat wordt per voorstelling opnieuw bedacht. Zo hebben er hier wel eens twintig tentjes op het terrein gestaan. Dus zo veel mogelijk echt in verbinding met de voorstelling. Bijvoorbeeld de muziek die een grote rol speelt krijgen ze al een keer te horen, of ze ruiken iets waar het over gaat in de voorstelling. Dus dat ze echt ontvankelijk zijn als ze de voorstelling zelf in gaan.

E: Inderdaad, er wordt vaak net op een andere manier dingen die in de voorstelling zitten belicht. Maar zonder dat het echt uitgelegd wordt...

G: Daar pas ik ook altijd wel voor op, dat het dus niet al van alles weggeeft. Dus de sfeer en de stijl van de voorstelling op een theatrale manier ook wel belichten.

En daar reageren de leerlingen goed op?

G: Ja. Het is natuurlijk heel iets anders dan als ze, zoals in andere steden, met de bus naar het theater worden vervoerd en daar er uit worden gegooid en de zaal in worden geduwd en zelfs niet eens weten hoe de voorstelling heet. Het zijn vooral veel kinderen die voor het eerst naar het theater gaan, dus dat is echt heel wat anders dan naar een bioscoop of zo gaan. Dat wat wij hier doen werkt heel goed, vind ik.

E: En dat hebben wij eigenlijk vanaf het begin gedaan wel, al hebben we nooit zoveel ruimte gehad als hier. Maar zelfs een kopje thee drinken scheelt al. Dat de kinderen rond mogen kijken van waar zijn we nou eigenlijk terecht gekomen. Dat ze de tijd krijgen om even te aarden op de locatie.

Voor de andere scholen hebben jullie wel een lespakket beschikbaar, waar bestaat dat pakket dan uit?

G: Dat is dus ook elke keer weer verschillend, per voorstelling kijken we weer opnieuw naar hoe je dus eigenlijk wat we hier doen, ervaring, zintuigen prikkelen, kan verplaatsen in een pakket. Zoals ook al op de site staat, willen we het zo eenvoudig en makkelijk mogelijk voor de docent maken en zo direct mogelijk naar het kind toe. Dus er zit of een dvd bij, of een cd ingesproken door de acteurs, of ook heel vaak brieven van de personages aan de klas. Dan wordt hen gevraagd te helpen met iets en zo komen al die verschillende elementen uit de voorstelling langs. De taal van de voorstelling wordt voorbereidt.

Dus ook betrokkenheid creëren bij de leerlingen?

G: Ja, betrokkenheid, nieuwsgierigheid, enthousiasme, weten wat je te wachten staat. Soms ook een aantal moeilijke elementen uit de voorstelling, daar kijk ik ook altijd naar. Wat zou een blokkade kunnen zijn? Dan kom je wel een beetje in het uitleggen terecht, maar ik probeer dat wel op een leuke manier te doen. Dus niet: "Trouwens het personage is een beetje moeilijk, want dat is een hond." Maar wel: "Denk eens na wat een moederding is" bijvoorbeeld. Daar kun je weer heel veel leuke dingen mee doen, neem een moederding mee of zoiets.

Zit hier voor de leerkrachten ook nog vrijheid in?

G: Ik probeer wel vrijheid te creëren in dat je bijvoorbeeld een opdracht over kan slaan, omdat die misschien te moeilijk is voor je klas. Er zitten altijd wel dingen in waar je uit kan kiezen, opties. Dus dat probeer ik wel ja. Maar ook weer niet te veel vrijheid, want je wilt ook gewoon dat het gebeurt, dat ze voorbereid worden zoals jij wilt. En dat is altijd wel lastig, de docent kent natuurlijk zijn eigen klas het beste maar er zijn ook heel veel lakse docenten. Je wilt ze ook wel een beetje op het hart drukken dat ze het doen, en het liefst niet al te lang van te voren want dan zijn ze het allemaal weer vergeten.

Krijg je nog respons van docenten of ze het gedaan hebben of niet?

G: Ik heb bijvoorbeeld vanochtend weer een hele pak post gekregen die gericht is aan het personage dat de kinderen dus dan terug sturen naar mij. Dat is leuk, dan krijg je inderdaad iets van respons. Verder gebeurt dat niet echt snel, een docent stuurt niet zo snel een mailtje terug.

Zoeken jullie zelf dan contact met docenten?

G: Dat probeer ik wel, maar je doet het niet zo snel omdat je gewoon heel moeilijk contact met ze krijgt. Laatst is er wel een enquête uit gegaan, dat doe ik sowieso ook wel eens zelf, maar dat was dan vanuit een kunstconsulent, en daar gaven ze dan ook een reactie op het lespakket. Wat ik wel vaak hoor is dat ze het heel leuk er uit vinden zien, dat doe ik ook bewust, dat ze dus denken: "He, dat is iets anders dan een lesbrieff." Dan gaan ze toch eerder kijken van wat het dan is, wat er in zit, en dan hopelijk vinden ze het dus leuk en worden ze zo aangespoord om er iets mee te gaan doen in de klas. Dat hoor ik dus wel terug, dat dat wel werkt.

Hoe begeleiden jullie docenten bij zo'n lespakket?

G: Er zit een handleiding bij waarin ook staat waarom wij het van belang vinden dat het materiaal in de klas gebruikt wordt, vanuit onze visie en dergelijke. En als ik docenten spreek en het ter plekke toe licht waarom het zo van belang is, dan snappen ze dat ook. Ze geven vaak genoeg toe dat ze niet altijd hun leerlingen voorbereiden omdat ze daar niet echt de noodzaak van zien. Maar als ik met ze in gesprek ben, snappen ze vaak eerder waarom het wel degelijk van belang is.

En wat is de rol van docenten wanneer de voorbereiding hier plaats vindt?

G: Het is eigenlijk de bedoeling dat ze dan onderdeel van de klas zijn. Het is wel iets waar we het hier binnen Stella wel vaak over hebben, over hoe je daar het beste mee om kan gaan. Er zijn natuurlijk altijd docenten die er veel moeite mee hebben om mee te gaan met jouw manier. Ook tijdens de voorstellingen de kinderen op een negatieve manier begeleiden. Of juist te strak houden, of juist te laks zijn; dat is altijd wel een lastig ding. Je merkt wel dat als er een docent bij zit die hier de balans in heeft weten te vinden, de kinderen anders zijn, anders reageren. Je probeert dus de docenten wel een beetje mee te nemen, maar ik probeer ook open te staan voor als ze zien dat het fout gaat bij leerlingen.

We hadden het net eerder al over de opkomst van samenwerking tussen theatergroepen, theaters en scholen waarbij de vraag van de school meer centraal komt te staan. Zien jullie zelf nog meer mogelijkheden tot verbetering?

G: Waar er nu veel om te doen is, is dat de vraag van de school centraal moet komen te staan. Het moeilijke daaraan is, is dat heel veel scholen geen visie hebben op hoe cultuureducatie. Dus dan kun je dat wel heel leuk proberen, maar hoe kom je er dan achter wat een school wil? Als tachtig procent van de scholen niet weten wat ze willen, dan kan je vervolgens ook niet veel met die opdracht van meer vraaggestuurd. Dat vind ik een lastig ding. Met zo'n driehoekssamenwerking dan werkt het wel, maar je kunt niet met alle scholen die naar jouw voorstelling komen zo'n samenwerking aangaan. Als je zoiets al met een paar scholen doet, levert het ook al veel op. Dus zo'n samenwerking werkt wel, en dat zou ik in de toekomst ook wel vaker willen doen; echt met een paar scholen intensief samenwerken en dat dan vervolgens gebruiken bij het ontwikkelen van het materiaal.

Sara Giampaola – Theatergroep Max, Rotterdam

19 december 2012

Waarom maken jullie schoolvoorstellingen?

Aan de ene kant is het puur praktisch, namelijk omdat we subsidie krijgen om voorstellingen te maken. We maken voorstellingen voor leeftijdscategorieën, dus niet specifiek voor scholen, maar elke tour bevat vrije voorstellingen en schoolvoorstellingen. We willen eigenlijk gewoon zoveel mogelijk kinderen bereiken. Binnen een jaar proberen we eigenlijk wel voor elke leeftijdscategorie iets te hebben wat aanspreekt. Dus een voorstelling als *Peter Pan* is echt groep 3, 4 en 5, terwijl *Echt Waar* is groep 6, 7, 8. De voorstelling *Staat* gaat nog spelen, en dat is dat weer voor het middelbare onderwijs. Zo proberen we zoveel mogelijk kinderen en jongeren met theater in aanraking te brengen. We proberen daarbij bij schoolvoorstelling ook om de scholen erbij te betrekken die anders niet zo snel zouden gaan, zoals de achterstandsscholen.

Waarom is dit?

Max. vindt het heel belangrijk dat theater een plek krijgt in het onderwijs, dat is in ieder geval een doel dat we nu heel erg nastreven. Dus dat je, naast gewone vakken, theater in kan zetten om deze vakken te geven. Een voorbeeld hiervan zijn de taaltheaterlessen die wij geven. Dan krijgen de leerlingen hun gewone taalles, maar vanuit theater gegeven. En schoolvoorstellingen zijn ook een onderdeel van deze visie.

Zit er aan jullie schoolvoorstellingen nog een specifiek doel?

Nee. Ik weet dat sommige andere groepen dat wel hebben, maar bij Max. is een voorstelling echt een voorstelling. Moniek⁵⁷ maakt voorstellingen omdat ze die wil maken en over onderwerpen die haar op dat moment aanspreken. Dus niet per se met het doel van "Ik maak deze voorstelling want ik wil dat de kinderen..." Ze maakt voorstellingen omdat ze op dat moment dat verhaal wil vertellen. Het is wel zo dat er altijd een thema aan zit. Dus of verdriet, kan eigenlijk van alles zijn.

⁵⁷ Merkkx, oprichter van Max. en tevens artistiek leider en regisseur.

Dus in de voorstellingen worden voornamelijk de sociaal-emotionele kanten van het leven belicht?

Ja. Het is wel zo dat ze van te voren niet bedenkt wat de kinderen aan het eind van de voorstelling moeten weten. Maar Max. probeert wel de voorstelling aan het einde een positieve draai te geven. Dus ook al is het een zwaar onderwerp, dan proberen we er toch wel weer zo'n draai aan te geven dat de kinderen met een goed gevoel terug naar school of huis gaan. En ondanks de leeftijdscategorieën die we aan de voorstelling koppelen, willen we wel dat elk kind, ongeacht hun leeftijd, er iets uit kan halen. Die leeftijdscategorieën zijn dan ook meer richtlijnen dan harde grenzen.

Spelen jullie je voorstellingen altijd in het theater?

Ja. Er is één voorstelling die heel af en toe in de klas gespeeld wordt, maar dat is echt een uitzondering. Wat Max. juist wil is de kinderen uit de school halen en in het theater krijgen. De workshops die ze krijgen zijn wel altijd op school. Dit is aan de ene kant uit praktische overwegingen; het kost minder geld en tijd. Maar het is ook om te laten zien dat theater ook in de school gebracht kan worden. Deze workshops worden speciaal voor de voorstellingen gemaakt en zijn meestal ook als voorbereiding op de voorstelling. We gebruiken het niet om de voorstelling uit te leggen, maar om de kinderen kennis te laten maken met de principes van de vorm van de voorstelling. De educatie van Max. is eigenlijk altijd met het doel om de kinderen zelf te laten maken. Dus of ze gaan een talkshow opnemen, of een videoclip.

De educatie is dus vooral gericht op voorbereiding op de voorstelling zelf?

Ja. Soms wordt zo'n workshop ook wel achteraf gedaan. Maar meer nog dan voorbereiding is het ook een soort verrijking van de voorstelling. Het belang van het materiaal verschilt ook per keer. Bij een vrij heftige voorstelling als *Echt Waar* raden we scholen aan het echt uit te voeren, terwijl het bij *Peter Pan* vooral leuk is omdat binnen die voorstelling de verhalen goed te volgen zijn.

Dus er is vanuit Max. geen begeleiding op de scholen zelf?

De scholen krijgen van tevoren een docentenbrief toegestuurd, waar wat algemene informatie in staat. Daar staan ook vaak wel dingen in die je in de

klas ook kan doen. Bij *Peter Pan* hebben we nu bijvoorbeeld een Prezi, een hippe powerpoint-presentatie, gemaakt waarin allemaal filmpjes zitten van de acteurs. Maar dat is vooral om kennis te maken en de leerlingen alvast een beetje warm te maken voor de voorstelling. Meestal zit er dus bij elke voorstelling wel iets wat sowieso iedere klas krijgt.

Wordt het materiaal dat jullie aanbieden veel ingezet op scholen?

Vaak is het wel zo dat de leerkrachten kort met de leerlingen bespreken van waar ze heen gaan. Het is vooral achteraf dat je nog vragen krijgt vanuit leerkrachten van of we nog materiaal hebben waardoor ze nog iets met de voorstelling in de klas kunnen doen zodat ze de thema's in de klas kunnen bespreken of gebeurtenissen uit de voorstellingen kunnen oppikken.

Evaluatie en reflectie zijn dus wel onderdeel van jullie materiaal?

Ja. Ze krijgen in principe van te voren wel al het materiaal toegestuurd met het idee dat het goed is om dat met de klas te bespreken.

Streeft het educatief materiaal nog specifieke doelen na, afgezien van de voorbereiding en verrijking?

Nee. Het is echt gemaakt met het doel dat de kinderen het gaan ervaren. Zowel het maken van dingen als de voorstelling.

Zit er bij het materiaal ook een lesbrief?

Ja, maar dat is vooral voor de leerkracht. In die brief staat dan kort waar de voorstelling over gaat en dingen die ze met de klas kunnen gaan doen. Dus meer lessuggesties, bijvoorbeeld dat ze ergens over kunnen gaan filosoferen. En er staat ook altijd informatie in over de workshop, hoe duur die is en waar de workshop over gaat, hoe ze die kunnen aanvragen.

Vind er ook niet iets van een evaluatie plaats met de docenten?

Dat verschilt. Bij sommige voorstellingen laten we ze achteraf evaluatieformulieren invullen, bijvoorbeeld bij *Help* is dat gedaan. Dat is heel leuk om terug te lezen. Het grappige is dat als je het bij vrije voorstellingen of bij schoolvoorstellingen doet, je hele verschillende resultaten krijgt. Dit zijn ook best grote verschillen. Dus we doen het de ene keer wel en de andere keer niet, maar de docenten krijgen wel altijd te horen dat wij altijd telefonisch bereikbaar zijn voor vragen en opmerkingen.

Wat doen jullie met de resultaten van de evaluaties?

Het zit allemaal in mappen en Dorien⁵⁸ gaat daar allemaal doorheen. Soms staat er iets in waarvan ze iets leren en wat ze meenemen naar een volgende voorstelling of in het contact met scholen. Het is ook wel heel goed om af en toe te peilen van wat de wens van scholen is, van wat ze nog willen zien. Soms gebruiken ze dit, maar soms gebruiken ze het ook om hier tegenin te gaan. Vaak zijn het ook wel hele praktische zaken, zoals het ontvangst in een theater. Daar haal je dan uit wat een volgende keer beter kan bij een betreffende school, wat zij fijn vinden. Er wordt dus zeker wel wat mee gedaan, in ieder geval wordt het gelezen, bewaard en gezien.

Zijn er nog dingen die jullie graag anders zouden willen zien?

Het is gewoon een hele lastige tijd op dit moment voor het theater. Je bereikt op dit moment de helft van wat je eigenlijk in je zaal zou willen hebben zitten, omdat de scholen ook gewoon geen geld meer hebben. Hierdoor krijg je of de scholen in de zaal die veel subsidie krijgen waardoor de kinderen heel veel theater zien en geen interesse meer hebben. Voor de rest zijn er heel veel plannen voor MAAS, waar Max. onderdeel van uit gaat maken, maar ik denk dat die er wel zullen gaan komen.

En stel dat geld geen rol speelt?

Max. wil heel graag een langere lijn binnen de educatie aanbrenge. Dus dat je zowel iets van te voren met ze doet, maar ook achteraf. Maar ook dat de voorbereiding langer duurt, in plaats van één lesje vijf weken lang een les bijvoorbeeld. Dus dat het allemaal nog meer uitbreidt. En wat nog heel erg mist in het onderwijs is betrokkenheid van de docenten. Het gebeurt vaak zat dat docenten tijdens de workshops weg gaan en dat merk je aan de kinderen. Al komt de docent maar 10 minuten kijken, dat is al zo'n stimulans voor de kinderen.

⁵⁸ Folkers, hoofd educatie bij Max.